

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра корпоративних фінансів і контролінгу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Корпоративні фінанси»
Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«Кредитний рейтинг у оцінці кредитоспроможності позичальника»**

здобувача Калуги Тетяни

Науковий керівник: *Старший викладач Нагорний Є.О*

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри корпоративних фінансів і контролінгу:

д.е.н., професор, Терещенко О. О.

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ.....	6
1.1. Історія та еволюція кредитних рейтингів в міжнародній практиці оцінки кредитоспроможності.....	6
1.2. Теоретичні аспекти кредитного рейтингу та його вплив на кредитоспроможність	11
1.3. Основні методи оцінки кредитоспроможності позичальника.....	19
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ В ПРИВАТБАНКУ.....	
2.1. Аналіз фінансово-економічної діяльності ПАТ «Приватбанк».....	30
2.2. Огляд кредитної політики ПАТ «Приватбанк».....	38
2.3. Методики оцінки кредитного рейтингу та його вплив на рішення про кредитування в Приватбанку.....	51
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ В ПРИВАТБАНКУ.....	62
3.1. Розробка пропозицій щодо покращення методик оцінки кредитного рейтингу.....	62
3.2. Перспективи розвитку кредитного рейтингу в контексті цифровізації банківських послуг.....	69
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Сучасний економічний контекст характеризується підвищеним рівнем кредитних ризиків, що вимагає від банківських установ удосконалення підходів до оцінки кредитоспроможності своїх клієнтів. Особливо це стосується України, де економічні та політичні виклики останніх років впливають на стабільність банківської системи.

ПриватБанк, будучи одним з лідерів банківського сектору України, відіграє ключову роль у розвитку ефективних механізмів кредитування. Підвищення якості оцінки кредитоспроможності дозволить знизити рівень непрацюючих кредитів та підвищити фінансову стабільність банку. В цьому контексті кредитний рейтинг виступає не лише як інструмент оцінки, але й як засіб зменшення кредитного ризику, що є критично важливим для підтримки довіри клієнтів та інвесторів.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах глобалізації економіки та розвитку фінансових ринків, кредитний рейтинг набуває особливого значення як інструмент оцінки кредитоспроможності позичальника. Визначення кредитного рейтингу впливає на умови кредитування, включаючи відсоткові ставки та терміни погашення кредитів. Особливо актуальним це стає у контексті банківської системи України, де ПриватБанк виступає одним з ключових гравців, що здійснює значний вплив на розвиток внутрішнього кредитного ринку.

Мета дослідження полягає в оптимізації механізмів кредитного рейтингу як інструменту оцінки кредитоспроможності позичальника на прикладі ПриватБанку. На основі цієї мети, актуальним є виконання наступних завдань:

- Дослідити теоретично-методичні основи оцінки кредитного рейтингу, включаючи історію та еволюцію кредитних рейтингів на міжнародному рівні.

- Вивчити теоретичні аспекти кредитного рейтингу та його вплив на кредитоспроможність.
- Аналізувати основні методи оцінки кредитоспроможності позичальника.
- Здійснити огляд кредитної політики ПриватБанку.
- Провести практичний аналіз методик оцінки кредитного рейтингу в ПриватБанку.
- Оцінити вплив кредитного рейтингу на рішення про кредитування в ПриватБанку.
- Розробити пропозиції щодо покращення методик оцінки кредитного рейтингу.
- Визначити перспективи розвитку кредитного рейтингу в контексті цифровізації банківських послуг.

Об'єктом дослідження є кредитний рейтинг як механізм оцінки кредитоспроможності в системі банківських послуг.

Предметом дослідження є відносини, які формуються в процесі визначення оцінки кредитоспроможності позичальника за допомогою кредитного рейтингу.

В ході дослідження використовуються різноманітні наукові *методи дослідження*. Дедуктивний метод дозволяє вивести специфічні характеристики та особливості кредитного рейтингу на основі загальних теоретичних положень про кредитоспроможність. Статистичний аналіз використовується для оцінки кількісних даних про кредитні портфелі та ефективність застосування різних методів оцінки кредитного рейтингу. Компаративний аналіз допомагає порівняти підходи до оцінки кредитоспроможності в ПриватБанку з практиками інших банків та міжнародними стандартами. Емпіричний метод застосовується для вивчення конкретних кейсів та прикладів оцінки кредитного рейтингу в реальній практиці банку.

Теоретичне значення роботи полягає в систематизації та узагальненні існуючих теоретичних знань про кредитний рейтинг як інструмент оцінки кредитоспроможності. Дослідження дозволяє глибше зрозуміти механізми та методології, що лежать в основі кредитного рейтингу, і виявити зв'язки між оцінкою кредитоспроможності та рішеннями про кредитування. Робота вносить вклад у розвиток фінансової науки шляхом аналізу впливу кредитного рейтингу на економічну безпеку та стабільність банківського сектору.

Практичне значення роботи виражається у розробці конкретних рекомендацій для оптимізації процесів оцінки кредитного рейтингу в ПриватБанку. Ці рекомендації можуть бути використані для підвищення ефективності кредитного менеджменту, зниження кредитних ризиків та покращення загальної кредитної політики банку. Практичне застосування результатів дослідження може сприяти підвищенню конкурентоспроможності банку на ринку та покращенню якості обслуговування клієнтів.

Структура роботи організована таким чином, щоб забезпечити послідовне та логічне викладення матеріалу. Вона включає вступ, де обґрунтовується актуальність теми, формулюються мета та завдання дослідження. Основна частина складається з трьох розділів, кожен з яких присвячений окремому аспекту теми: теоретичним основам оцінки кредитного рейтингу, аналізу практик оцінки кредитного рейтингу в ПриватБанку, та розробці рекомендацій щодо їх оптимізації. Висновки підсумовують основні результати дослідження, а список використаної літератури та додатки містять додаткові матеріали та дані, які були використані в роботі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ

1.1. Історія та еволюція кредитних рейтингів в міжнародній практиці оцінки кредитоспроможності

Можна розглядати розвиток банківських рейтингів як на національному, так і на міжнародному рівнях. У кінці 1980-х років рейтингування було рідкістю в усьому світі, і в основному це було створено в Сполучених Штатах. Таким чином, рейтингова культура на початку двадцятого століття залишалася переважно американським явищем із незначною міжнародною присутністю [3].

Рейтинги пов'язані з залізничним бумом середини XIX століття та ініціативою журналіста Генрі Варнума Пура, який у 1867 році разом із своїм сином заснував компанію Poor's Railway Manual Company (Poor's Publishing Company). У 1906 році Лютер Блейк заснував Standard Statistics Bureau, яке забезпечувало американські компанії фінансовою інформацією, яку вони раніше не могли отримати. Компанія Standard&Poor's була створена після об'єднання Standard Statistics і Poor's Publishing Company у 1941 році. Ця компанія на сьогодні відома як автор і редактор американського фондового індексу S&P 500 і австралійського S&P 200, а також як аналітик фінансового ринку. Міжнародні рейтингові агентства, відомі як «велика трійка», складаються зі Standard & Poor's, Moody's і Fitch Ratings [3].

Історія рейтингового агентства Moody's має свій початок у видавничій сфері. У 1990 році була опублікована праця Джона Муда "Інструкція про промислові та інші цінні папери". Зважаючи на те, що основними секторами американської економіки того часу були торгівля землею та залізниці, Муд

заснував компанію, яка спеціалізувалася на присвоєнні рейтингів облігаціям залізничних компаній. Саме він розробив ефективну методику класифікації цінних паперів на спекулятивні (з високим рівнем ризику, але з потенційно великим прибутком у короткостроковому плані) та інвестиційні (забезпечують стабільний прибуток у довгостроковому плані). У 1914 році агентство почало оцінювати кредитний рейтинг довгострокових зобов'язань американських міст, у 70-х роках ХХ століття – короткострокових зобов'язань корпорацій і банківських депозитів. На сьогоднішній день компанія проводить оцінку кредитного рейтингу позичальників за стандартизованою шкалою і здійснює аналіз комерційних та державних організацій. Частка Moody's на світовому ринку кредитних рейтингів становить близько 40% [3].

Fitch Ratings було засновано Джоном Фітчем у 1913 році як видавництво Fitch Publishing Company, що спеціалізувалося на публікації фінансово-статистичних даних, а серед його клієнтів була Нью-Йоркська фондова біржа. У 1924 році компанія досягла успіху, введучи відому рейтингову шкалу від "AAA" до "D". У 2000 році агентство придбало компанії Duff & Phelps Credit Rating Co та Thomson Bank Watch. На сьогодні воно є частиною групи компаній Fitch Group, що також включає Fitch Solutions (спеціалізується на маркетингу продуктів та послуг Fitch Ratings) та Algorithmics (один із лідерів у сфері оцінювання ризиків компаній). Агентство оцінює кредитний рейтинг позичальників у більш ніж 150 країнах світу за стандартизованою шкалою, проводить дослідження та аналіз комерційних та державних організацій. Можна виділити основні фактори, які призвели до стрімкого розвитку рейтингового ринку у світі.

В таблиці 1.1 подано інформацію стосовно основних причин розвитку світового рейтингового ринку.

Таблиця 1.1 – Основні причини розвитку світового рейтингового ринку

Причина	Зміст
Прискорення процесу світової економічної і фінансової глобалізації	У результаті глобалізації фінансових ринків з'явилися ринки боргових зобов'язань на міжнародному та національному рівні. На цих ринках кредитні рейтинги стали важливими, а також зросла потреба в управлінні інвестиційним портфелем і стандартизації фінансових інструментів.
Використання рейтингів з метою регулювання ринку капіталів	Рейтинги використовуються регулюючими органами для оцінки стану ринку та об'єктів. У деяких країнах інвестиції в цінні папери з певними рейтингами навіть обмежені. Наприклад, у Сполучених Штатах та деяких інших країнах Південно-Східної Азії існує законодавча заборона на інвестиції в компанії з низьким рейтингом.
Розвиток інформаційних і комунікаційних технологій	Нові технології розширюють різноманітність форм рейтингів і полегшують встановлення рейтингів за допомогою математико-статистичних моделей. Актуальність і якість рейтингів постійно підтримуються завдяки розвитку комунікаційних технологій.

Джерело: [3]

Починаючи з початку 1990-х років, рейтингова діяльність почала стрімко розвиватися не лише в США, але й за їх межами. На початку XXI століття близько 90 агентств у більш ніж 100 країнах світу надавали рейтингові послуги. З 1997 року понад 25 рейтингових агентств розпочали свою діяльність у Південно-Східній Азії, Європі та Латинській Америці. Серед успішних рейтингових агентств варто зазначити Duff and Phelps Credit Rating (США), International Bank Credit Analysis (Великобританія), Japan Bond Research Institute та Nippon Investors Service (Японія), Canadian Bond Rating Service (CBRS) та Dominion Bond Rating Service (DBRS) (Канада), Euro Ratings, R@S Rating Services AG (Німеччина), Instantia Creditsystem AB International (Швеція) та інші.

Хоча рейтингові агентства виникли у середині XIX століття, перший банківський рейтинг був оприлюднений лише у 1973 році Moody's Investor Service, а в недовгий період після цього з'явився рейтинг від Standard & Poor's. Ці рейтинги оцінювали кредитоспроможність банківських інструментів, таких як векселі, деривативи та інші цінні папери, що належали до категорії

ринкових або пропонувалися широкому колу інвесторів, які не обов'язково були клієнтами банку.

Лише у останні десятиліття, з розвитком банківської системи та її функцій, а також з укрупненням банківських установ і розширенням їх функцій, рейтингування банків та оцінка їх ефективності стали більш поширеними практиками в міжнародній сфері.

У 2005 році до України прибуло одне з провідних світових рейтингових агентств - компанія Standard & Poor's. 22 травня 2006 року міжнародне рейтингове агентство Moody's Investors Service впровадило українську національну рейтингову шкалу, а рейтингове агентство Fitch зробило це у липні 2006 року.

Відповідно до Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" та відповідних повноважень, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку здійснює регулювання діяльності уповноважених рейтингових агентств. Це включає видачу Свідоцтва про включення до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств, а також визначення переліку міжнародних рейтингових агентств, які мають право встановлювати обов'язкові рейтингові оцінки для емітентів та цінних паперів відповідно до законодавства.

В таблиці 1.2 подано інформацію стосовно міжнародних рейтингових агентств, які мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів.

Крім того, регулювання діяльності рейтингових агентств здійснюється відповідно до наступних документів [16]:

- Правил визначення рейтингової оцінки уповноваженими рейтинговими агентствами за національною рейтинговою шкалою, затверджених рішенням Комісії від 21.05.2007 № 1042 та зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 11.06.2007 за № 607/13874;

Таблиця 1.2 – Міжнародні рейтингові агентства, які мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів

Рішення	Назва агентства
від 22.02.2006 № 198	Fitch Ratings (Велика Британія, Сполучені Штати Америки)
від 22.02.2006 № 198	Moody's Investors Service (Сполучені Штати Америки)
від 22.02.2006 № 198	Standard and Poor's (Сполучені Штати Америки)
від 28.08.2007 №1890	Дочірні компанії, які знаходяться під операційним контролем Moody's Investors Service Inc: - Мудіз Інвесторс Сервіс Лтд (Moody's Investors Service Ltd), Лондон, Велика Британія; - Мудіз Централ Європ а.с. (Moody's Central Europe a.s.), Прага, Чеська Республіка; - Мудіз Франс С.А.С. (Moody's France S.A.S), Париж, Франція; - Мудіз Дойчланд ГмбХ (Moody's Deutschland GmbH), Франкфурт на Майні, Німеччина; - Мудіз Італія С.р.л. (Moody's Italia S.r.l.), Мілан, Італія; - Мудіз Інвесторс Сервіс Іспанія, С.А. (Moody's Investors Service Espana, S.A.), Мадрид, Іспанія; - Мудіз Істерн Європ ЛЛС (Moody's Eastern Europe LLC), Москва, Росія; - Мудіз Інвесторс Сервіс Інк (Moody's Investors Service Inc), Нью-Йорк, Сполучені Штати Америки

Джерело: [16]

– Положення про конкурс для визначення уповноважених рейтингових агентств, затверджене рішенням Комісії від 19.06.2006 № 1040 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 24.11.2006 за № 1233/13107;

– Порядку ведення Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств та видачі Свідоцтв про включення до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств, затвердженого рішенням Комісії від 23.06.2006 № 444 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12.07.2006 за № 823/12697;

– Порядку подання інформації уповноваженими рейтинговими агентствами до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, затвердженого рішенням Комісії від 19.09.2006 № 855 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.10.2006 за № 1112/12986.

Регулювання діяльності рейтингових агентств в Україні здійснюється через серію законодавчих актів та положень, затверджених Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Ці документи визначають правила визначення рейтингової оцінки, проведення конкурсів, ведення реєстру уповноважених агентств, а також порядок подання інформації до відповідних органів. Ця система регулювання спрямована на забезпечення прозорості, об'єктивності та надійності рейтингових оцінок в українському фінансовому ринку, сприяючи стабільності та розвитку системи цінних паперів та інвестиційного середовища.

Отже, історія та еволюція кредитних рейтингів у міжнародній практиці оцінки кредитоспроможності свідчить про постійний пошук ефективних методів оцінки ризику кредитування. Результати показують, що рейтингові системи стали ключовим інструментом для фінансових установ та інвесторів у прийнятті обґрунтованих рішень щодо кредитування, дозволяючи зменшити ризики та підвищити ефективність фінансових операцій.

1.2. Теоретичні аспекти кредитного рейтингу та його вплив на кредитоспроможність

Історичний розвиток кредитних ринків та банківських систем вніс значний вклад у впровадження поняття «кредитоспроможність» в науковий та практичний обіг України, хоча цей термін став широко вживаним відносно недавно.

Актуальність аналізу кредитоспроможності в сучасних умовах обумовлена кризовим станом національних економік та банківських систем, зокрема через збільшення частки проблемних кредитів. У період 2015-2017 років зростання частки непрацюючих кредитів (NPL) в Україні було спричинено трьома основними чинниками: оцінкою якості активів банків

(AQR) з боку НБУ, що призвело до визнання значної кількості кредитів непрацюючими; запровадженням строгішого визначення «непрацюючий кредит (NPL)»; а також розпізнанням непрацюючих кредитів Приватбанку після його націоналізації через політичні та неекономічні впливи. Рекордний рівень частки NPL було зафіксовано у 2019 році - 45,7%, зокрема через велику кількість таких кредитів у державних банках, особливо в Приватбанку. Однак реструктуризація кредитних портфелів та запровадження ефективних систем кредитного ризик-менеджменту та комплаєнсу сприяли зниженню частки NPL до 37,8% у 2020 році та до 27,2% у 2021 році. Між тим, банки з іноземним капіталом демонстрували нижчі показники NPL протягом цього періоду [18].

Повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну призвело до зупинки тенденції скорочення частки NPL. У період з березня по травень 2022 року рівень непрацюючих кредитів залишався майже незмінним, зокрема через регуляторні полегшення, введені НБУ для оцінки кредитного ризику. Станом на 1 січня 2023 року частка NPL знову зросла, досягнувши 38,2%, причому близько 75% непрацюючих кредитів сектору зосереджено у державних банках, з яких понад 40% припадає на Приватбанк.

Зростання проблемних кредитів вимагає від фінансових установ переосмислення стратегій кредитування, методик оцінки кредитоспроможності позичальників та аналізу кредитних ризиків. Перш за все, необхідно чітко зрозуміти визначення терміну «кредитоспроможність». Це передбачає систематизацію чи класифікацію процесу аналізу та визначення його впливу на процедуру розгляду кредитних заявок та прийняття рішень про кредитування. У науковому співтоваристві часто відбувалось змішування понять «кредитоспроможність» та «платоспроможність» [18].

Однак на сьогодні серед експертів сформована згода, що ці два поняття не слід ототожнювати, вважаючи їх різними аспектами фінансової спроможності осіб або організацій (рис. 1.1).

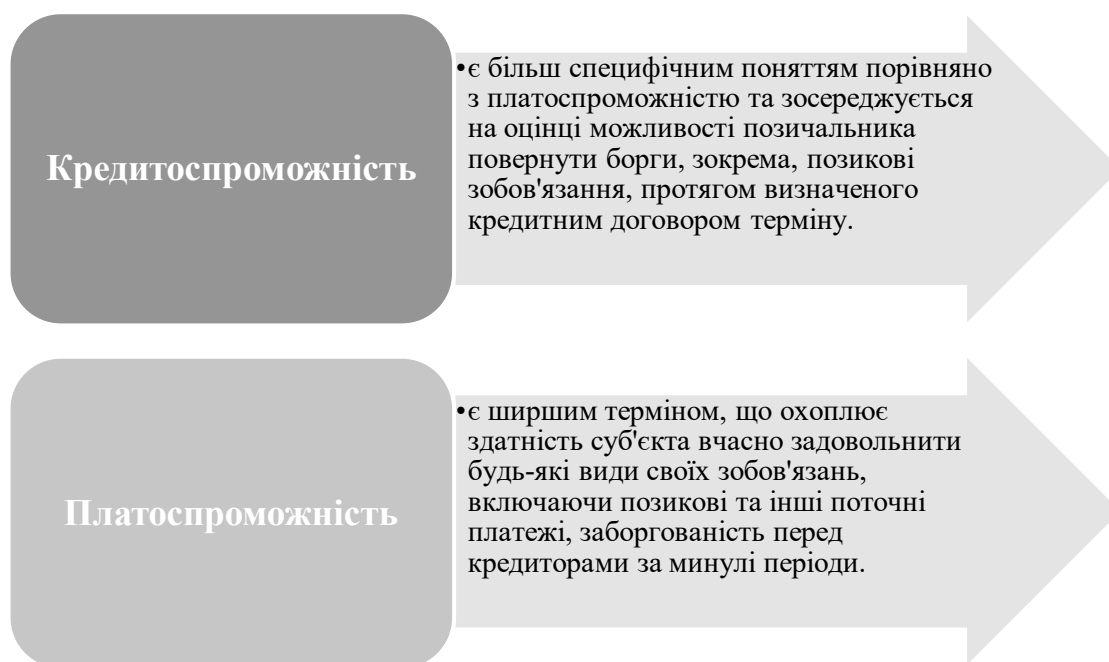

Рисунок 1.1. – Основні відмінності понять «кредитоспроможність» і «платоспроможність»

Джерело: [24]

Згідно з представленою схемою, поняття платоспроможності має більш широке значення порівняно з концепцією кредитоспроможності, яка розглядається як її складова. Розрізнення між цими термінами полягає у наступному [24]:

- Платоспроможність описує здібність підприємства вчасно та в повному обсязі виконувати всі свої фінансові зобов'язання.
- Кредитоспроможність визначає можливість позичальника отримати кредит та вчасно розрахуватися за ним умовах, встановлених кредитним договором. У результаті дослідження Г. Погріщук та Р. Волощук виокремили одинадцять ключових аспектів, що описують це поняття [21]: проможність та можливість, суб'єкт кредитних відносин, фінансові зобов'язання, фінансові операції, правові засади, необхідні передумови, фінансовий стан, взаємовідносини з кредитором, ознаки та ідентифікатори, процес кредитування, процедура оцінки. Цей список представляє собою не повний перелік, оскільки деякі науковці вносять до нього комплексні

визначення. Під час аналізу було розглянуто понад десять інтерпретацій терміну «кредитоспроможність» (табл. 1.3).

Таблиця 1.3. – Підходи до визначення поняття «кредитоспроможність»

Автор(и)	Характеристика поняття
Аверкина М.Ф., Октисюк Є.В. [1]	Кредитоспроможність визначається як фінансовий стан позичальника, що дозволяє генерувати кошти для повернення позик у повному обсязі та у встановлений термін.
І. Бланк [5]	Визначається через систему умов, що дозволяють підприємству залучати та повертати позиковий капітал вчасно та в повному обсязі.
Дж. Блек, Н.Хашимзаде, Г. Майлз [28]	Оцінка здатності збереження кредиту, виданого позичальникові, з точки зору потенційного кредитора.
Л. Вдовенко [7]	Спроможність позичальника розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно в грошовій формі в установлені терміни.
Г. Венцкявічюте [29]	Здатність особи або юридичної особи своєчасно виконувати фінансові зобов'язання.
В. Виговський [8]	Спроможність позичальника виплачувати борги перед банком у повному обсязі та вчасно за рахунок коштів, що генеруються підприємством.
О. Вовчак, Н. Меда [9]	Здатність акумулювати достатні грошові потоки для погашення боргів відповідно до графіка.
А. Горгієвська, О. Георгієва Трайковська [31]	Можливість отримання та повернення кредиту за строго визначеними умовами.
Б. Гуп [30]	Характеризує фінансовий стан та здатність позичальника погашати кредит через майбутні доходи або продаж активів.
О. Зінченко, С. Святенко, В. Марчукова [14]	Спроможність підприємства розрахуватися за своїми зобов'язаннями в повному обсязі у встановлені терміни за рахунок наявного економічного потенціал

Джерело: складено автором на основі праць згаданих вчених

Термін «кредитоспроможність» виникає в контексті кредитних відносин і тому деякі дослідники асоціюють його із поняттям «кредит», розуміючи під ним банківські позики в грошовій формі або металах, що надаються під умови забезпеченості, обов'язкового повернення, обмеженості терміном, оплати за користування та цільового використання. Або як фінанси, які кредитна установа надає особі на умовах поворотності, з визначеним терміном та оплатою відсотків [13].

Документальне оформлення кредитних операцій спонукає деяких авторів включати в опис кредитоспроможності елементи, характерні для

кредитування, такі як терміни погашення, відсоткові ставки та умови повернення коштів. Цей підхід можна зустріти у визначеннях, наданих І. Бланком, Л. Вдовенком, В. Виговським, О. Вовчаком, Н. Медою та іншими.

У контексті кредитоспроможності вчені також звертають увагу на «зобов'язання», що виникають між кредитором та позичальником після підписання кредитної угоди. Ці зобов'язання передбачають необхідність своєчасного виконання умов угоди, зокрема, повернення позики та сплату відсотків.

Класифікація кредитоспроможності зазвичай враховує ключові характеристики як терміни кредитування, так і характеристики суб'єкта позики. Інші критерії, як-от розмір діяльності позичальника, сфера його роботи, форма власності та резидентність, зазвичай застосовуються для класифікації кредитоспроможності юридичних осіб (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Класифікація кредитоспроможності позичальника

Класифікаційна ознака	Види кредитоспроможності
Термін запозичення коштів	- короткострокова; - середньострокова; - довгострокова.
Масштаби діяльності позичальника	- малого підприємства; - середнього підприємства; - великого підприємства.
Сфера діяльності позичальника	- промислового підприємства; - сільськогосподарського підприємства; - підприємства оптової (роздрібної) торгівлі тощо.
Форма власності позичальника	- державного підприємства; - приватного підприємства; - корпоративного підприємства; - комунального підприємства.
Резидентність	- підприємства з національним капіталом; - підприємства з іноземним капіталом.
Суб'єкт	- юридичної особи - підприємства; - бюджетної установи; - банківської установи; - юридичної особи-позичальника за кредитом під інвестиційний проект.

Джерело: [6]

Спільна думка Г. Погріщук та Р. Волощук підкреслює важливість всебічного і системного підходу до аналізу кредитоспроможності, акцентуючи на взаємних інтересах як позичальників, так і кредиторів у процесі кредитування. Таким чином, рекомендується застосовувати термін «кредитоспроможність» як опис «набору умов, які забезпечують можливість кредитора виступити з пропозицією кредиту та здатність позичальника дотримуватися умов погашення боргу, передбачених кредитною угодою» [21].

Кредитоспроможність є індикатором фінансової здібності особи або компанії своєчасно та повністю розраховуватися за своїми зобов'язаннями і погашати борги. Цей критерій застосовується банками та іншими кредитними установами для оцінки ризиків неповернення кредитів і вирішення питань про видачу позик або кредитних ліній. Кредитоспроможність є ключовим елементом, на який опираються фінансові організації при визначенні можливості надання кредитів або інших фінансових послуг.

Для банків кредитоспроможність відображає їх спроможність задовольняти фінансові вимоги клієнтів і інших учасників. Ця здатність ґрунтується на таких аспектах, як фінансова стабільність, вкладення у капітал, рівень ліквідності, якість активів, оцінки ризиків та відповідність нормативним вимогам. Банки, що дотримуються регулятивних стандартів і мають високий рівень фінансової надійності, розглядаються як кредитоспроможні і мають змогу ефективно надавати кредити клієнтам, виконувати обіцянки перед вкладниками та активно діяти на фінансовому ринку [20].

Оцінка кредитоспроможності банків включає в себе різноманітні підходи. Так, регуляторні органи можуть встановлювати критерії щодо мінімального обсягу капіталу, необхідного банку для адекватного покриття потенційних ризиків. Крім того, агентства, що займаються кредитним рейтингом, проводять аналіз фінансових показників та ризиків для визначення фінансової надійності банківських установ.

Кредитоспроможність позичальників, як юридичних, так і фізичних осіб, визначається їх здатністю повністю та своєчасно виконувати умови кредитного договору. Важливість оцінки кредитоспроможності клієнтів у банківській практиці не може бути переоцінена, адже це один з основних факторів при прийнятті рішення про надання кредиту. Кредитоспроможність охоплює не лише фінансову здатність клієнта розрахуватися за боргом та відсотками, а й його надійність та готовність дотримуватися зобов'язань, включаючи моральні якості, репутацію, професійні навички, галузеву приналежність, інвестиції в нерухомість та здатність генерувати дохід [20].

В економічній науці існує різноманіття точок зору та інтерпретацій щодо сутності кредитоспроможності, яка вважається ключовим елементом у формуванні кредитних відносин. Відсутність уніфікованого методологічного підходу для її кількісної оцінки призводить до переваги індивідуальних методик, що розробляються позичальниками або кредиторами на власний розсуд. Така розбіжність у підходах може ускладнювати взаємодію між сторонами кредитної угоди та збільшувати витрати на кредитування через потребу в додаткових консалтингових послугах або спеціалізованих відділах.

В Україні високий рівень простроченої заборгованості по кредитах, наданим комерційними банками підприємствам, порівняно з країнами з розвинутою ринковою економікою, акцентує увагу на критичній необхідності точного визначення кредитоспроможності. Це вказує на важливість розробки та застосування адекватної методології для її об'єктивного кількісного аналізу.

Концепція оцінки кредитоспроможності, що лежить в основі взаємовідносин між кредиторами та позичальниками, охоплює кілька ключових аспектів [21]:

1. Аналіз кредитоспроможності має виходити зі спільних інтересів обох сторін кредитних угод. Занадто суворі вимоги з боку кредитора можуть призвести до втрати потенційних клієнтів.

2. Загальною ціллю для кредиторів та позичальників є досягнення високої прибутковості. Для кредиторів це означає ефективне розподілення

кредитних ресурсів, тоді як для позичальників - оптимальне їх використання для розширення виробництва, покращення якості продукції, зростання ринків збуту та інноваційної діяльності.

3. Здатність позичальника виконувати кредитні зобов'язання тісно пов'язана з умовами кредитування, вартістю кредитних послуг, а також з загальним станом кредитного ринку, що включає попит і пропозицію кредитних ресурсів.

Відмінності у підходах до оцінки кредитоспроможності виникають із спільних цілей кредиторів та позичальників та з різниці у методах, які кожна сторона застосовує під час укладання кредитних угод. Невідповідності у вимогах до кредитоспроможності між банками та підприємствами-позичальниками впливають з особливостей їх участі у використанні кредитних ресурсів, а вибір найбільш відповідних умов кредитування залежить від цих функцій.

Переважає більшість методик оцінки кредитоспроможності орієнтована на потреби та інтереси кредиторів. В той же час, більшість місцевих банків України, з огляду на особливості місцевих кредитних ринків, схильні встановлювати критерії оцінки кредитоспроможності, спрямовані на короткострокове фінансування. Проте, важливо також брати до уваги потреби підприємств, що прагнуть отримати довгострокові кредити під мінімальні відсотки.

Підприємство-позичальник може бути зацікавлене у врахуванні своїх довгострокових позитивних перспектив при оцінці кредитоспроможності, навіть якщо його поточний фінансовий стан є нестабільним. В такому аналізі можуть бути використані важливі дані від маркетингових та управлінських підрозділів, які вказують на можливе покращення ринкових умов та збільшення попиту на продукцію компанії [22].

Таким чином, ці дані підкреслюють значення об'єктивної оцінки ризику в кредитному процесі. Результати досліджень вказують на те, що використання кредитних рейтингів допомагає зменшити можливі ризики

неповернення кредитів, поліпшує прозорість та ефективність фінансових ринків, а також сприяє збільшенню доступності кредитів для позичальників з відповідною кредитною історією.

1.3. Основні методи оцінки кредитоспроможності позичальника

Аналіз кредитоспроможності включає вивчення та оцінку економічних умов, особистих характеристик та соціального контексту потенційних позичальників для ідентифікації ризиків, асоційованих із кредитуванням. Таким чином, кредитоспроможність означає економічну здатність і особисту відповідальність позичальника своєчасно виплачувати відсотки та основну суму кредиту, уникаючи прострочень. Вона оцінюється на підставі критеріїв, таких як історія кредитних погашень і кредитний рейтинг, а також з урахуванням активів позичальника та його зобов'язань для прогнозування можливості дефолту [4].

Клієнти мають надати всю необхідну інформацію та документацію, яку кредитна установа вважає потрібною для оцінки їхньої кредитоспроможності. Це може включати докази доходів за останні три місяці та дані про регулярні витрати.

Підходи до оцінки кредитоспроможності можуть варіюватися. Деякі фахівці схиляються до аналізу фінансового стану як ключового елементу кредитоспроможності, тоді як інші виокремлюють специфічні індикатори, що застосовуються для оцінювання як загального фінансового стану, так і кредитоспроможності, виділяючи також окремі показники, що характеризують виключно одне з цих понять [4].

У глобальній банківській практиці не існує універсального методу для аналізу фінансових індикаторів, щоб оцінити кредитоспроможність.

Розроблено багато методів, які відрізняються за комплексом та кількістю використовуваних показників.

Традиційно використовуються методики, засновані на одному з двох основних принципів [6]:

- Оцінка фінансових результатів здійснюється через систему індикаторів. Кожен метод передбачає свій набір індикаторів із зазначенням стандартних значень. Аналізуються окремі індикатори з метою отримання повного розуміння фінансового стану, їх динаміка та порівняння з середніми показниками у секторі або серед схожих компаній;

- Фінансове положення визначається через єдиний інтегральний індикатор з встановленим пороговим значенням, з яким порівнюються реальні дані. Цей показник складається з різних індикаторів, причому кожен метод включає свій набір, які потім об'єднуються в одне цілісне число за різними формулами.

Успішність кредитних операцій комерційного банку прямо залежить від адекватної організації кредитного процесу, чіткого визначення завдань на кожному його етапі та ролей співробітників, задіяних у кредитній справі.

Оцінка кредитоспроможності клієнта є критичним етапом кредитного процесу та ключовою умовою кредитних відносин. Точність цієї оцінки значно впливає на результати окремих кредитних угод та на загальну ефективність кредитної діяльності банку. Точність оцінки також критично важлива для позичальника, від якої залежить рішення про видачу кредиту та його обсяг.

Перед наданням кредиту, банк здійснює обов'язкову перевірку потенційного позичальника з метою визначення його здатності повертати кредитні кошти. Основою для прийняття рішення про видачу кредиту служить кредитна перевірка, яка вважається ключовою процедурою в процесі оцінки кредитоспроможності клієнта. Така оцінка включає аналіз різноманітних аспектів, що допомагає оцінити ризик невиплати позичених коштів.

Важливими елементами цього аналізу є [6]:

- Доходи та майно позичальника: банк аналізує стабільність та регулярність доходів позичальника, аби переконатися у його спроможності вносити щомісячні платежі. Порівняння доходів із щомісячними витратами дозволяє оцінити фінансове навантаження. Також розглядаються активи, наприклад, нерухомість чи акції, як додаткова гарантія платоспроможності.

- Кредитна історія: вивчення історії попередніх кредитних зобов'язань позичальника дозволяє зробити висновки про його надійність. Своєчасне погашення попередніх кредитів сприяє підвищенню кредитного рейтингу, тоді як проблеми із виплатами в минулому можуть знизити його.

- Мета кредитування: аналізується ціль, на яку клієнт планує витратити отримані кошти, щоб визначити її відповідність банківським політикам та умовам конкретного кредитного продукту. Наприклад, при автокредитуванні кредитні кошти призначаються виключно на придбання транспортного засобу.

Окрім вже згаданих аспектів, існують інші критерії, на які банки звертають увагу при аналізі кредитоспроможності заявників. Один з таких критеріїв — вік особи, яка подає заявку на кредит. Зокрема, кредити на будівництво зазвичай не видаються особам, які наближаються до пенсійного віку, оскільки вважається, що після виходу на пенсію регулярний дохід людини може знизитися. Також банки часто аналізують банківські виписки за останні три місяці, щоб оцінити фінансову активність та стабільність заявника.

Оцінка кредитоспроможності виступає як ключовий інструмент для зниження кредитного ризику для банку. Розробка та застосування обґрунтованих наукових методів оцінки дозволяє банку ефективно управляти цим ризиком.

Перед тим, як приступити до оцінки кредитоспроможності, важливо чітко розуміти, що саме означає цей термін і які ключові фактори впливають на нього.

За визначенням І.В. Рудченко, кредитоспроможність охоплює різноманітні аспекти, включно з фінансовим станом підприємства, який

проявляється через показники платоспроможності, фінансової стабільності, економічної активності, прибутковості, а також якості та вартості об'єктів застави і кредитної історії позичальника [27].

В. Лагутін розширює це визначення, ідентифікуючи кредитоспроможність як спроможність позичальника повністю та своєчасно розраховуватися за боргами [19].

Методи оцінки кредитоспроможності, які застосовуються національними банками, значно варіюються. Така різноманітність підходів змушує кожен банк розробляти власну систему оцінювання, що детально описується у внутрішніх нормативних документах банку та підлягає регулюванню з боку органів банківського нагляду.

"Про порядок створення та використання резервів банками України для компенсації потенційних втрат по активних банківських операціях" [23] – це регулятивний документ, що встановлює правила для банківських резервів. Однак, в цих роз'ясненнях кредитоспроможності не враховується важливий аспект, як-от придатність позичальника для кредитування. В умовах ринкової економіки компанії можуть зазнавати змін у своїй організаційно-правовій структурі через створення нових, ліквідацію існуючих підприємств, злиття чи створення дочірніх компаній, а також зміну власності.

Банки мають обов'язок оцінювати кредитоспроможність позичальників як частину процедури надання кредитів. Цей процес є обов'язковим і має значний вплив на умови кредитних договорів та на загальну ефективність кредитування банку. Для позичальника, в свою чергу, результати оцінки кредитоспроможності визначають можливість та умови отримання кредиту.

Неправильна або необ'єктивна оцінка кредитоспроможності може призвести до зниження якості кредитного портфеля банку, що вимагатиме формування додаткових резервів. У кращому випадку це може погіршити фінансовий стан банку, у гіршому – призвести до його банкрутства.

Вирішенням цієї проблеми служить розробка та застосування детальної методології, що дозволить банкам ефективно визначати кредитоспроможність

позичальників. Варто відзначити, що універсальної методики чи підходу до її розроблення не існує, кожен банк адаптує систему оцінки під власні потреби та вимоги.

Оцінка кредитоспроможності клієнтів відіграє ключову роль для банків у процесі ідентифікації ризиків, асоційованих з кредитуванням. Існує декілька підходів до аналізу кредитоспроможності, зокрема [4]:

- Перевірка кредитної історії. Банки отримують доступ до кредитних звітів з кредитних бюро, таких як Equifax, Experian, або TransUnion. Ці звіти надають інформацію про історію кредитування, включаючи деталі про попередні кредити, своєчасність платежів, прострочення, що дозволяє банкам оцінити надійність позичальника.

- Фінансовий аналіз. Вивчення фінансової звітності позичальника, включаючи звіти про прибутки і збитки, баланси, звіти про грошові потоки, дозволяє банкам глибше зрозуміти фінансове становище клієнта, включаючи його прибутковість, рівень заборгованості та платоспроможність.

- Аналіз коефіцієнтів. Використання розрахункових коефіцієнтів, таких як коефіцієнт покриття відсотків, коефіцієнт співвідношення боргових і власних коштів, коефіцієнт ліквідності, надає банку додаткову інформацію про можливість позичальника виконувати свої фінансові зобов'язання.

- Оцінка бізнес-перспектив. Розгляд факторів, які впливають на успішність бізнесу позичальника, включаючи аналіз історії діяльності, ринкові умови, конкурентоспроможність, галузеві тенденції, допомагає встановити потенціал для стабільного зростання та розвитку бізнесу позичальника.

При аналізі головною увагою є здатність позичальника генерувати грошові потоки, адже це безпосередньо впливає на можливість виконання ним кредитних зобов'язань. Інколи компанії, що демонструють збитки у фінансових звітах, можуть мати сильний грошовий потік і бути привабливими для кредитування. Наприклад, в міжнародній практиці авіакомпанії в США можуть показувати збитки через амортизаційні відрахування, проте мати

достатньо коштів на рахунках для обслуговування боргу. Водночас, в Україні прибуткові підприємства можуть стикатися з проблемами отримання кредиту через наявність простроченої заборгованості. Отже, детальний аналіз грошових потоків надає банку важливу інформацію про фінансову здатність позичальника виплачувати борг.

Цей метод дозволяє швидко аналізувати кредитоспроможність завдяки автоматизації процесу. Зазвичай, різні методики оцінки використовуються разом, надаючи комплексний погляд на фінансову спроможність заявника (табл. 1.5). Виходячи з цієї інформації, банки приймають рішення про видачу кредиту та його умови.

Таблиця 1.5 – Переваги та недоліки методики оцінки кредитоспроможності

Назва методики	Сутність методики	Переваги	Недоліки
Класифікаційні (статистичні методики)	Проводиться аналіз всіх показників, що відображають кредитоспроможність позичальника. Ці показники можуть бути оцінені як на поточний момент, так і за певний період часу (у динаміці).	Широка вживаність та об'єктивність.	Потрібен значний обсяг початкових даних. Метод не враховує менш формалізовані якісні фактори кредитоспроможності та умови кредитування. Неможливо застосувати до умов української економіки.
Комплексного аналізу	Встановлюється вагомість кожного з показників, що впливають на кредитоспроможність позичальника (вагомість визначається у балах).	Забезпечує швидку та ефективну обробку великого обсягу кредитних заявок від окремих фізичних осіб з мінімальними трудовими витратами, що суттєво знижує рівень операційних банківських витрат, пов'язаних з кредитною діяльністю.	Більші системи оцінки потребують постійного оновлення інформації, що може бути дорогим. Стандартні моделі не враховують специфічних особливостей окремих позичальників. Невеликі банки часто не розробляють власні моделі через високу вартість розробки і обмежену інформаційну базу.

Джерело: [6]

Оцінка кредитоспроможності позичальників становить ключову частину кредитної операції комерційних банків. У контексті швидкого розвитку кредитування, банки прагнуть впровадити новітні та ефективніші методики для точного визначення здатності позичальників своєчасно виплачувати кредити. Проблеми із поверненням кредитів часто виникають не тільки через економічну нестабільність, але й через використання застарілих методів оцінки та недостатньо розвинену теоретичну основу для аналізу кредитоспроможності. В процесі кредитування банкам необхідно проводити глибокий аналіз кредитоспроможності клієнтів, оскільки від якості цього аналізу залежать умови кредитних угод та загальна ефективність кредитної діяльності банку. Кредитний рейтинг має значення не лише для банку, а й для позичальника, впливаючи на можливість отримання кредиту та його розмір.

Ненадійна оцінка кредитоспроможності може спричинити зниження якості кредитного портфеля, змушуючи банк формувати додаткові резерви на покриття ризиків. Це може призвести до детеріорації фінансового стану банку, а в крайніх випадках – до його банкрутства. Розробка та впровадження детальної методології є ключовим елементом для банків при оцінюванні кредитоспроможності позичальників. Важливо зазначити, що універсальної методики або стандартного підходу для цього процесу не існує.

Аналіз кредитоспроможності та фінансової стійкості позичальників включає [6]:

А) Оцінку на основі фінансових показників:

- Фінансова стійкість: використання коефіцієнтів, як-от коефіцієнт покриття власними коштами, що демонструє, чи здатна діяльність компанії фінансуватися з власних ресурсів,
- Коефіцієнт фінансової стійкості: показує співвідношення між власними та позиковими коштами,
- Коефіцієнт фінансової незалежності: визначає частку власного капіталу у загальному балансі,

– Рентабельність: аналіз прибутковості інвестицій через відношення прибутку до обсягу продажів.

Б) Аналіз на основі грошових потоків:

– Баланс доходів і витрат: порівняння грошових притоків і відтоків за різні періоди для оцінки постійної платоспроможності компанії,

– Прогноз грошових потоків: дослідження майбутніх грошових потоків для визначення здатності компанії погашати кредит.

При визначенні кредитоспроможності, комерційні банки в Україні керуються індивідуально розробленими методиками, які відповідають рекомендаціям Національного банку України (НБУ). Проте, НБУ дозволяє банкам додавати власні критерії для глибшого аналізу фінансового стану позичальників, що допомагає забезпечити більш точну оцінку та контроль кредитного ризику. Коефіцієнтний метод оцінки кредитоспроможності полягає у визначенні кількісних індикаторів фінансового здоров'я позичальника і їх подальшому порівнянні зі стандартними або середніми значеннями для галузі. Для забезпечення точності аналізу рекомендується застосування показників, що відображають галузеві особливості, ураховуючи технологічні процеси та довжину виробничого циклу (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Переваги та недоліки методу коефіцієнту для оцінки

Переваги	Недоліки
Простий розрахунок фінансових коефіцієнтів	Інфляція ускладнює порівняння динаміки показників
Порівняння одержаних результатів з нормативними або середньогалузевими значеннями	Різностямованість і закорельованість показників, що описують фінансовий стан позичальника
Аналітичність розрахованих коефіцієнтів, тобто здатність пояснити причини явищ	Виникнення проблем з оцінкою кредитоспроможності різногалузевих підприємств
Передбачуваність та динамічність, тобто придатність індикаторів відображати зміни з плином часу	Викривлена фінансова звітність не завжди дозволяє виявити тенденції до погіршення фінансового стану позичальника

Джерело: [2]

Сучасні стратегії оцінювання кредитоспроможності позичальників у фінансових установах включають інтегрований аналіз як кількісних, так і

якісних індикаторів. Оцінка фінансового стану фізичних осіб враховує як числові дані, що характеризують фінансову спроможність, так і персональні характеристики, що відображають особисту надійність, підкріплені відповідними документами та розрахунками. При розгляді кредитних заявок та подальшому кредитному супроводженні банк аналізує лише ті індикатори, які можуть впливати на дотримання кредитних умов. Також оцінюється потенційний вплив цих індикаторів на платоспроможність заявника, з визначенням стандартних значень і встановленням рейтингів важливості для кожного з них через вагові коефіцієнти.

Платоспроможність позичальника оцінюється за допомогою наступних критеріїв (табл. 1.7):

Таблиця 1.7 – Критерії оцінки платоспроможності позичальника

Критерій	Значення	Формула
Коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ1)	Коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ1) вимірює, наскільки швидко можна погасити короткострокові зобов'язання за рахунок активів з високою ліквідністю.	$КЛ1 = A_v / Z_p$
Коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ2)	Коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ2) показує здатність позичальника покривати короткострокові зобов'язання за рахунок всіх ліквідних активів.	$КЛ2 = A_{л} / Z_p$
Коефіцієнт загальної ліквідності (КП)	Коефіцієнт загальної ліквідності (КП) відображає, як обсяг короткострокових зобов'язань може бути покритий усіма ліквідними активами.	$КП = A_o / Z_p$
Коефіцієнт маневреності власних коштів (КМ)	Коефіцієнт маневреності власних коштів (КМ), який оцінює, наскільки ефективно підприємство може використовувати свої власні кошти.	$КМ = (B_k - A_n) / B_k$
Коефіцієнт незалежності (КН)	Коефіцієнт незалежності (КН) вимірює рівень фінансового ризику через співвідношення залучених коштів до власного капіталу.	$КН = Z_k / B_k$
Рентабельність активів (Р)	Рентабельність активів, що показує, як ефективно підприємство використовує свої активи для генерації прибутку.	$Р = Пч / A$
Рентабельність продажів (Р)	Рентабельність продажів, визначає ефективність продажів підприємства у термінах генерації прибутку.	$Р = Пч / O_p$

Джерело: [10]

Кредитоспроможність позичальників стоїть в центрі уваги банківської індустрії. Вивчення теоретичних аспектів показало декілька ключових елементів, що мають значення для оцінки здатності осіб виплачувати кредити.

Передусім, серед основоположних елементів кредитоспроможності лежить фінансове положення позичальника, яке охоплює показники як-от прибутковість, рівень ліквідності, обсяг заборгованості, та загальний фінансовий статус. Позичальники, що мають вищі доходи та меншу кількість боргів, зазвичай розглядаються як більш спроможні до виплат.

Далі, фактори ризику як-то кредитна історія та кредитний рейтинг, мають безпосередній вплив на кредитоспроможність. Аналіз історії кредитування особи дозволяє банкам визначити його чи її здатність своєчасно розраховуватись за боргами. Позитивна кредитна історія і високий рейтинг вказують на відповідальне ставлення до попередніх кредитів, що збільшує шанси на отримання нового кредиту [32].

Нарешті, особисті характеристики позичальника, включаючи вік, зайнятість, освітній рівень та сімейний статус, також впливають на його кредитоспроможність. Банки схильні вважати молодих людей або осіб із стабільною роботою та вищою освітою менш ризикованими кандидатами на отримання кредиту.

Висновки теоретичної частини дослідження акцентують на необхідності комплексного огляду фінансового статусу, кредитної історії та персональних даних позичальника для адекватної оцінки його кредитоспроможності. Майбутні дослідження можуть розглядати практичні методи та розробку моделей оцінки для оптимізації процесу кредитування в банківському секторі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ В ПРИВАТБАНКУ

2.1. Аналіз фінансово-економічної діяльності ПАТ «Приватбанк»

АТ КБ «Приватбанк» сьогодні є універсальним банком, що зосереджений на роздрібному сегменті, активно розвиває послуги для малих та середніх підприємств, а також частково займається корпоративним банкінгом. Банк працює на основі ліцензії, виданої Національним банком України в березні 1992 року. За 30 років своєї діяльності до кінця 2022 року банк відкрив 20 філій та 1475 операційних відділень в Україні, а також має філію на Кіпрі. єдиний власник ПриватБанку, Кабінет Міністрів України володіє всіма акціями банку. Реорганізація відбулася у грудні 2016 року. Банк дотримується міжнародних правил корпоративного управління [33].

З моменту введення воєнного стану в Україні в кінці лютого 2022 року військові дії завдали значних збитків цивільній інфраструктурі, офісним будівельникам і житловим будівельникам. Через війну та окупацію деяких районів є обмеження на доступ до деяких відділень ПриватБанку. Аналіз цієї роботи базується на даних за 2019–2022 роки, оскільки звіти про діяльність банку за 2023 рік ще не були створені [25]. 2022 рік був роком адаптації української економіки та банківської системи до умов пандемії. З другого кварталу 2022 року спостерігалось плавне зростання економіки, хоча й не таке швидке, як прогнозувалось на початку року. Проте подальший розвиток ПриватБанку пов'язаний з ризиками в бізнес-середовищі, де він працює на сьогодні. Основним ризиком для української економіки є військовий конфлікт з Росією, який негативно впливає на всі сфери життя в країні і наразі не можливо достовірно оцінити його повні наслідки.

Для покращення безпеки платіжних операцій, ПриватБанк активно впроваджує та підтримує нові стандарти (такі як 3DS 2.0) та технології (наприклад, Crawler), працюючи самостійно та в співпраці з міжнародними платіжними системами VISA та MasterCard.

Управлінська політика ПриватБанку зосереджена на оптимізації використання різноманітних ресурсів, покращенні фінансових показників діяльності банку та на збільшенні вартості його активів. Основною частиною корпоративного управління є регулярне розроблення, перегляд та затвердження стратегії розвитку, а також визначення пріоритетних напрямів для різних бізнес-сегментів і діяльності банку загалом.

ПриватБанк застосовує бюджетне управління та планування, контроль за виконанням планів та оцінку ефективності діяльності у своїй системі управління. Управління ризиками в банку охоплює як фінансові, так і нефінансові ризики, включаючи операційні, юридичні, комплаєнс і репутаційні ризики. Фінансові ризики включають ринкові (включаючи валютні), кредитні, ризики відсоткових ставок і ліквідності. Основні цілі управління фінансовими ризиками полягають у встановленні лімітів ризиків та забезпеченні їхнього дотримання [33].

ПриватБанк зосереджується на підтримці стабільної фінансової бази та розвитку джерел фінансування, зокрема за рахунок залучення вкладів від юридичних і фізичних осіб.

Протягом 2022 року ПриватБанк утримував лідерські позиції у сфері банківських послуг на національному рівні, збільшивши свій прибуток порівняно з 2022 роком на 10,7 мільярдів гривень, або на 44%. Успіхи банку в цей період були забезпечені завдяки розвитку бізнесу, ефективному контролю витрат, обережній кредитній політиці та ефективному управлінню внутрішніми процесами та обслуговуванням клієнтів. Це забезпечило ПриватБанку найбільше зростання прибутку серед українських банків у 2022 році, складаючи 45% від загального результату банківської системи країни.

У 2023 році банк планував продовжувати дотримуватися стратегії, започаткованої у 2022 році, у рамках оновленої Стратегії 2024, зосереджуючись на забезпеченні стабільності своєї бізнес-моделі та збереженні лідируючих позицій у банківському секторі. Однак через військовий конфлікт, що триває, зусилля керівництва банку зосереджені на забезпеченні стабільності операційних процесів, безпеки персоналу, підтримці безперервності бізнесу та вирішенні поточних завдань, пов'язаних з військовими діями. Плани банку підлягають перегляду після завершення воєнного стану [33].

Аналіз фінансової звітності ПриватБанку надає інформацію про стан його активів та пасивів. В наступній таблиці 2.1 показано динаміку активів банку за період з 2019 по 2022 рік.

Таблиця 2.1 – Динаміка активів ПриватБанку за 2019-2022 роки, млн. грн.

Найменування статті	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Зміна 2022 р. до 2018 р., %
Грошові кошти, їхні еквіваленти, обов'язкові резерви	25,296	27,360	45,894	49,911	52,835	108.9
Заборгованість банків	2,903	0	27,118	25,059	26,243	804.0
Кредити й аванси клієнтам	38,335	50,140	59,544	55,021	68,218	78.0
Інвестиційні цінні папери	161,012	180,081	152,157	221,661	222,277	38.0
Поточні податкові активи	184	184	2,257	6,660	9,978	5322.8
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію	30	30	155	30	30	0.0
Інвестиційна нерухомість	3,648	3,340	3,379	2,933	1,989	-45.5
Основні засоби і нематеріальні активи	3,326	3,793	6,480	7,642	7,362	121.3
Інші фінансові активи	2,940	2,743	2,210	3,448	2,644	-10.1
Інші активи	8,815	8,899	9,285	8,900	8,516	-3.4
Майно, яке перейшло до власності банку як заставодержателя	7,069	1,361	1,244	1,228	1,197	-83.1
Активи, утримувані для продажу	117	117	0	32	7	-94.0
Всього активів	253,675	278,048	309,723	382,525	401,296	58.2

Джерело: [34, 35]

Згідно з таблицею 2.1, можна помітити, що загальний обсяг активів ПриватБанку на кінець 2022 року зрос на 147621 млн. грн., або 58,2%, порівняно з 2018 роком. Це свідчить про те, що банк дбає про якість своїх активів і ефективно управляє ними, що призводить до позитивних результатів у кожній активній операції. Управління активами також допомагає розв'язувати питання прибутковості, дотримання ліквідності та контролю ризиків.

Протягом періоду з 2018 по 2022 роки кредитний портфель ПриватБанку зріс на 78%, досягши 68,218 млрд. грн., і його частка в активах банку збільшилася на 1,89 пункту: з 15,11% до 17%. Портфельні інвестиційні цінні папери ПриватБанку зросли на 38% і на кінець 2022 року становили 222,277 млрд. грн., при цьому їхня частка в активах банку зменшилася на 8,08 пункту: з 63,47% до 55,39%. На початок 2022 року портфельні інвестиційні цінні папери були переважно державними борговими цінними паперами і мали високу якість. Грошові кошти, їх еквіваленти і обов'язкові резерви серед активів ПриватБанку збільшилися на 108,9% і становили 52,835 млрд. грн. за період з 2018 по 2022 роки, при цьому їхня частка в активах банку зменшилася на 3,2 пункти: з 9,97% до 13,17%. У 2022 році ПриватБанк продовжував активно видачу кредитів на внутрішньому ринку, збільшивши обсяг виданих кредитів на 78%. Банк став лідером серед вітчизняних банків за кількістю наданих кредитів за програмою підтримки підприємництва "5-7-9%", фінансуючи 11,3 тисяч кредитних проектів на суму 8,1 млрд. грн., що становило 35% всіх кредитів, виданих в рамках цієї програми всіма банками-учасниками.

Зміни розмірів пасиву ПриватБанку з 2018 по 2022 роки можна відслідковувати за таблицею 2.2.

Дані з таблиці 2.2 свідчать про те, що ПриватБанк активно розвивав свою стратегію у період з 2018 по 2022 роки. Відбувалося збільшення як власного капіталу, так і боргів банку, які становили фінансові ресурси для активних операцій.

Таблиця 2.2 – Динаміка пасивів ПриватБанку за 2018-2022 роки, млн.

грн.

Найменування статті	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Зміна 2022 р. до 2018 р., %
Зобов'язання перед НБУ	12394	9817	7721	0	0	-100,0
Зобов'язання перед банками й іншими фін. організаціями	234	195	201	2	3	-98,7
Кошти клієнтів	212167	231055	240621	312708	325303	53,3
Відстрочена заборгованість з податку на прибуток	150	136	121	146	159	6,0
Інші фін. зобов'язання	1690	2249	1522	2907	3770	123,1
Резерви та нефінансові борги	3421	3132	5008	13937	5446	59,2
Всього зобов'язань	230056	246584	255194	329700	334681	45,5
Акціонерний капітал	206060	206060	206060	206060	206060	0,0
Емісійний дохід	23	23	23	23	23	0,0
Нереалізований (збиток)/прибуток від інвестиційних цінних паперів	290	-2616	-660	-2248	-4091	-1510,7
Результат від операцій із акціонером	12174	12174	12174	12174	12174	0,0
Загальні резерви й інші фонди	6211	6211	6850	8481	9696	56,1
Накопичений дефіцит	-	-	-	-	-	-21,8
	201139	190388	169918	171665	157247	
Всього капіталу	23619	31464	54529	52825	66615	182,0
Всього зобов'язань та капіталу	253675	278048	309723	382525	401296	58,2

Джерело: [34, 35]

Значна частина зобов'язань банку становили кошти клієнтів, які на кінець 2022 року майже в п'ять разів перевищували власний капітал банку. Протягом аналізованого періоду обсяг коштів клієнтів збільшився на 113136 млн. гривень або 53,3%, що свідчить про високий рівень довіри клієнтів до цієї банківської установи. За той же період, обсяг власного капіталу банку зріс на 42996 млн. гривень або 182%, що означає, що капітал банку майже потроївся протягом п'яти років. Акціонерний капітал ПриватБанку за цей період не змінювався і на початок 2022 року становив 206060 млн. гривень, залишаючись на одному рівні. З усіма державними банками ПриватБанк має лідируючу позицію на ринку. Наприкінці першого півріччя 2022 року загальна частка державних банків зросла з 49,8% до 53,4% за чистими активами, зокрема ПриватБанк збільшив свою частку з 24,7% до 27%. Що стосується

депозитів населення, частка державних банків зросла з 55,5% до 59,3%, а частка ПриватБанку зросла з 31,2% до 35,4% [40].

У сучасному світі банкам доводиться працювати в умовах значної нестабільності, спричиненої економічними проблемами, військовими конфліктами та політичними кризами. На сьогоднішній день розвиток і покращення банківських установ є головною метою, коли йдеться про створення здорового ринкового середовища в Україні. Кредитний портфель є однією з основних компонентів банку, і оскільки це формує прибуток банку, кредитування є однією з найприбутковіших операцій банку. Метою кредитного портфеля є виявлення та оцінка поточних кредитних операцій щодо їхньої безпеки та потенційного доходу. Коли справа доходить до ефективності кредитного портфеля, важливо чітко повідомляти про прибутковість кредитної діяльності банку, щоб оцінити його ефективність.

У 2020 році банк отримав чистий прибуток у розмірі 25.3 мільярда гривень, що робить його найбільшим у банківському секторі України. Однак прибуток АТ КБ «ПриватБанк» у 2022 році становив 30.2 мільярда гривень, що на 4.9 мільярда гривень менше, ніж фінансовий результат у 2021 році.

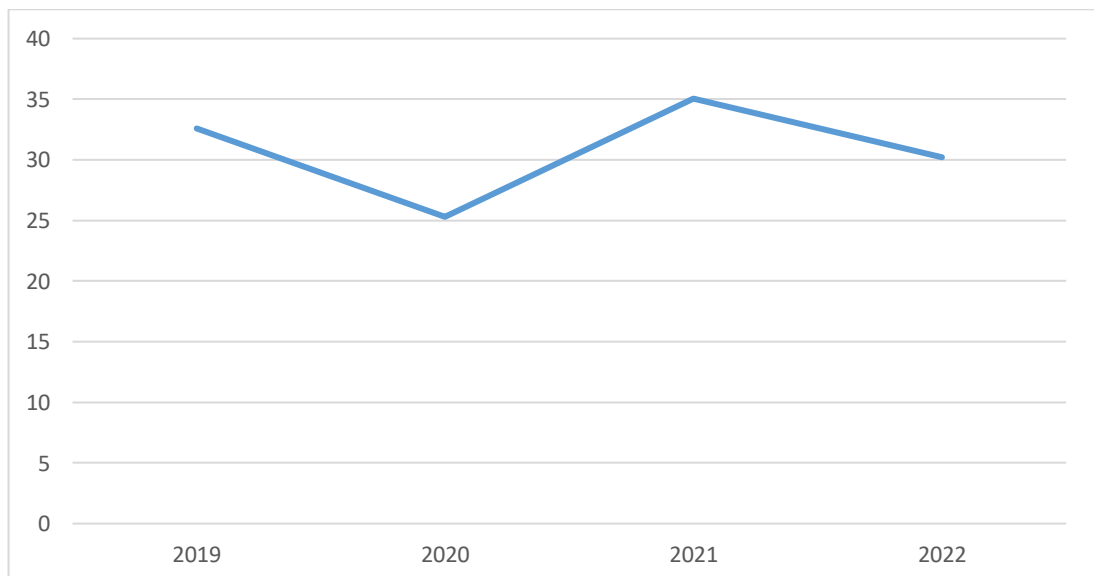

Рисунок 2.1 - Чистий прибуток АТ КБ «ПриватБанк» за 2019-2022 роки, млн. грн.

Джерело: створено автором на основі [39]

Під час початку масштабної війни було зроблено багато дій, щоб зменшити тягар кредитів, включаючи припинення процентних виплат, залишення кредитів і реорганізацію їх. Протягом трьох перших кварталів 2022 року банк сформував резерви в розмірі 9.4 мільярда гривень на кредитні ризики через зниження платоспроможності населення, особливо в «червоних зонах». Пільги та скасування зборів з лютого зменшили чистий комісійний дохід на 2.7 мільярда гривень порівняно з результатом 2021 року. Незважаючи на досить стабільний обсяг операцій, виручка від покупок у роздрібних мережах склала лише половину від минулорічного рівня. З початку року кредитний портфель компанії зріс на 8 мільярдів гривень. До листопада залишки клієнтів у гривнях зросли на 43% порівняно з початком року.

Додаток Б показує фінансову ефективність АТ КБ «ПриватБанк». Як показав аналіз зміни фінансових результатів, основним джерелом прибутку банку є процентний дохід, який зріс на 9845 мільйонів гривень з 2019 по 2022 рік. Це свідчить про те, що інвестиції в активи є ефективними та що ефективно управління активами та пасивами призводить до зростання прибутку.

З 2019 по 2022 рік відбувається позитивна тенденція збільшення процентного доходу АТ КБ «ПриватБанк», одночасно знижуючи відсоткові витрати. Протягом цього періоду це призвело до значного зростання чистого процентного доходу.

Операційні витрати зросли на 5%, або на 579 мільйонів гривень, порівняно з попереднім роком через високу інфляцію. З цієї суми 475 мільйонів гривень було спрямовано на виняткові витрати, пов'язані з військовою службою, такі як підтримка особового складу та захист інформаційних систем.

Процентний дохід за 2022 рік склав 26,2 мільярда гривень, що п'ятикратно більше, ніж у 2019 році. У той же час дохід комісії зріс до 14 мільярдів гривень — у чотири рази більше, ніж у 2019 році.

У 2020 році чистий процентний дохід АТ КБ «ПриватБанк» зріс до 19,7 мільярдів гривень, а у 2021 році до 29,3 мільярдів гривень. Зміна тарифів банку

та збільшення кількості платежів клієнтів є причиною зміни темпів комісійних доходів. Банк отримав значний торговий результат у 2020 році завдяки операціям з купівлі-продажу іноземної валюти, які принесли 3,1 мільярда гривень. Крім того, макроекономічні фактори сприяли частині прибутку банку.

Варто відзначити, що чистий прибуток КБ «ПриватБанк» майже потроївся з 2019 по 2021 рік. Збільшення чистих процентних доходів і чистих комісійних доходів призвело до зростання загального доходу банку.

Отже, аналіз фінансово-економічної діяльності ПАТ «Приватбанк» за 2019-2022 роки свідчить про стабільне зростання його активів та пасивів, незважаючи на виклики, пов'язані з пандемією та воєнним станом. Банк продовжує утримувати лідируючі позиції на ринку завдяки ефективному управлінню активами, розширенню кредитного портфеля, розвитку онлайн-платформ та підтримці високого рівня довіри клієнтів. Успіхи ПриватБанку забезпечені зваженою кредитною політикою, контролем витрат і стратегічним управлінням ризиками. Майбутній розвиток банку залежатиме від здатності адаптуватися до умов військових дій та подальших економічних викликів.

2.2. Огляд кредитної політики ПАТ «Приватбанк»

ПриватБанк пропонує широкий спектр кредитних продуктів, які задовольняють потреби як приватних осіб, так і бізнес-клієнтів. Основні види кредитів, що надаються банком, включають такі [37]:

1. Споживчі кредити: ПриватБанк дозволяє клієнтам отримати фінансування для особистих потреб, таких як придбання автомобіля, ремонт або реконструкція житла, покупка побутової техніки та інше. Споживчі кредити доступні на суму від 5 000 до 1 000 000 гривень на період від 3 місяців до 7 років. Відсоткова ставка починається від 2% щомісячно і залежить від

суми, строку та цілей кредитування. Клієнт сам обирає, як витратити кошти - на будь-які побутові потреби або ремонт.

2. Іпотечні кредити: банк пропонує можливість отримати кредит для придбання житла або будівництва нерухомості. Клієнт може отримати частину вартості нерухомості у формі кредиту, а решту оплатити власними коштами. Іпотечні кредити доступні від 50 000 до 10 000 000 гривень на період від 5 до 25 років. Ставка починається від 11% щорічно. Клієнт повинен мати частку власних коштів не менше 30% від вартості нерухомості. Іпотека надається під заставу придбаної нерухомості. ПриватБанк пропонує різноманітні кредитні картки, які надають клієнтам можливість робити покупки та користуватися кредитною лінією за обмеженим лімітом. Ці картки мають ліміти від 1 000 до 500 000 гривень і ставку 2% щомісячно від суми, яка залишилася непогашеною. Вони дозволяють здійснювати покупки в магазинах та забирати готівку в банкоматах. Кредити для бізнесу надаються на суму від 50 000 до 50 000 000 гривень на період до 5 років. Ставка залежить від мети та ризику проєкту і може бути під заставу майна або поручительства [37].

ПриватБанк також надає фінансову підтримку підприємствам шляхом корпоративних кредитів, овердрафтів, кредитних ліній, факторингу та інших послуг, спрямованих на розвиток бізнесу клієнтів. Процес отримання кредиту включає аналіз кредитоспроможності клієнта, оцінку ризиків та встановлення умов кредитування [36].

Кредитний портфель становить значну частину активів банку і має відмінну структуру та якість порівняно з іншими активами. Тому необхідно провести аналіз великих кредитних проєктів, щоб виявити можливі відхилення в кредитній політиці. Динаміка кредитного портфеля «ПриватБанку» наведена на рисунку 2.2.

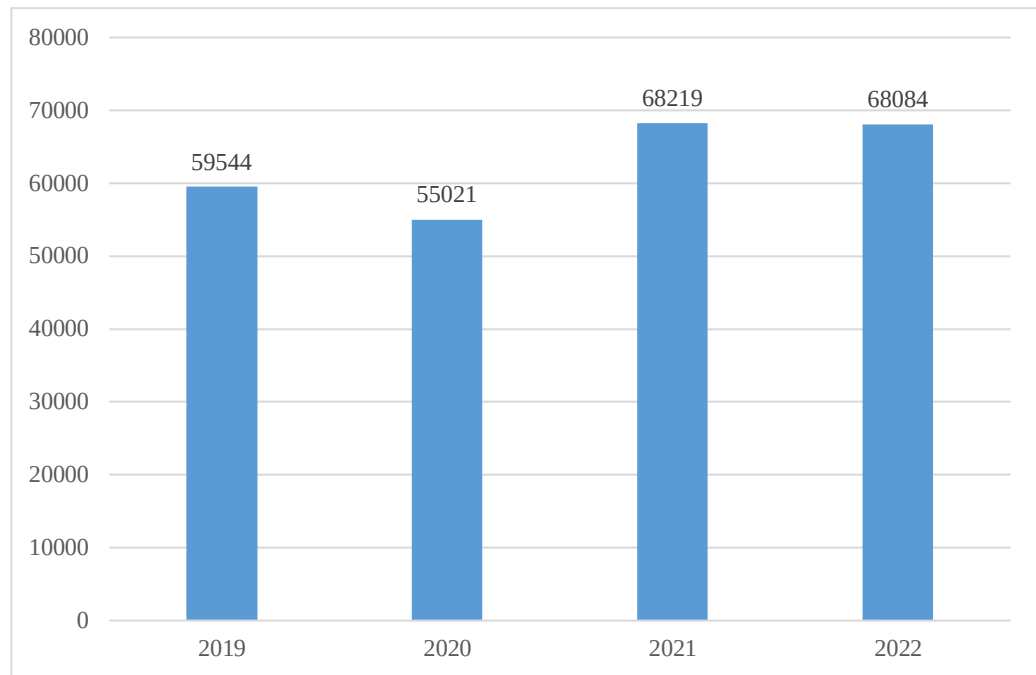

Рисунок 2.2 – Динаміка кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк», за 2019-2022 роки, млн. грн.

Джерело: створено автором на основі [36]

Обсяг кредитного портфелю зростає щорічно, як показано на малюнку 2.1. Тим не менш, пандемія коронавірусу та введення карантинних обмежень в Україні в 2020 році призвели до зниження кількості виданих кредитів. Після 2020 року спостерігається різке зростання показників; зокрема, під час воєнного стану 2022 року банк зміг збільшити кредитний портфель на 1223 млн грн за допомогою державних програм кредитування, які підтримували аграріїв і МСБ.

Необхідно провести аналіз структури кредитного портфелю, враховуючи групи ризику, рівень захищеності та форму портфелю, а також дослідити кожну групу та сегменти кредитного портфелю.

В таблиці 2.3 наведено обсяг кредитів у кредитному портфелі за різними групами з 2019 по 2022 рік.

Таблиця 2.3 – Динаміки обсягів кредитів АТ КБ «ПриватБанк» у 2019-2022 рр.

Вид економічної діяльності	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Кредити юридичним особам	6250	5509	4091	5340
Кредити фізичним особам – кредитні картки	51890	40609	45314	46593
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	11467	9566	9858	3912
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	4148	3500	5343	3880
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	250	35	394	328
Кредити фізичним особам – інші кредити	498	129	83	26
Кредити МСП	8555	6859	11903	21311

Джерело: [39]

У 2019 році АТ «ПриватБанк» відшкодував кредити та аванси, які були вилучені з резервів у минулі роки, на загальну суму 338 млн грн (у 2018 році сума становила 360 млн грн). Це включало повернення 100 млн грн кредитів юридичним особам (що становило 106 млн грн у 2018 році), 233 млн грн кредитних карток (що становило 249 млн грн у 2018 році) і 5 млн грн кредитів підприємствам малого та середнього бізнесу (що становило 5 млн грн у 2018 році).

У 2020 році банк відшкодував кредити та аванси, вилучені з резервів за попередні роки, на загальну суму 256 млн грн. Це включало повернення 180 мільйонів гривень за кредитними картками, 73 мільйони гривень за кредитами юридичним особам та 3 мільйони гривень. У випадку надання кредитів малим і середнім підприємствам компенсація була відображена безпосередньо в прибутках або втратах у складі відрахувань. Це призвело до зниження корисності кредитів і авансів клієнтам.

Незважаючи на військову ситуацію в країні, попит на деякі умови кредитування зріс у 2022 році. Наприклад, у 2022 році кредити юридичним

особам зросли на 1249 млн грн порівняно з 2021 роком. Але порівняно з 2021 роком іпотечні кредити знизилися на 5949 млн грн.

Кредити, видані до 19 грудня 2016 року, були включені до категорії кредитів, керованих як окремий портфель з 31 грудня 2022 року по 2021 рік. Незалежно від галузевої класифікації та напрямку комерційної діяльності на момент надання цих позик, керівництво вважає, що цей портфель має спільні показники кредитного ризику.

31 грудня 2022 року Банк зарахував до резерву 167 435 мільйонів гривень на очікувані кредитні збитки за кредитами, виданими до 19 грудня 2016 року (у 2021 році ця сума становила 162 322 мільйони гривень). У 2022 році банк списав на рекапіталізацію 44 мільйони гривень (у 2021 році — 1 744 мільйони гривень). Тим не менш, банк продовжуватиме боротися зі збитками від рекапіталізації [39].

У додатку А знаходиться структура кредитів, виданих ПриватБанку за період з 2019 по 2022 рік.

ПриватБанк, найбільший кредитний провайдер, використовує структуру позик з участю кредитних карток на рівні 57,25% (у 2022 році) і 58,86% (у 2021 році), а також кредитування малих та середніх підприємств на рівні 6,56% (у 2022 році) і 5,31% (у 2021 році). З 2019 по 2021 рік ця частка була стабільною на рівні приблизно 15%, але в 2022 році зросла до 26,18%.

У 2022 році банк змінив спосіб відображення галузей економіки та напрямків діяльності в комерційному кредитуванні. Тепер він використовує методи сегментації для встановлення кредитних лімітів. Порівняльна інформація станом на 31 грудня 2021 року була змінена відповідно до змін, внесених у 2022 році.

Концентрація кредитного портфеля для клієнтів за галузями економіки та комерційними напрямками діяльності АТ "ПриватБанк" у 2021-2022 роках відображена у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Склад кредитів за видами економічної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2021-2022 рр.

Вид економічної діяльності	2021 р. (млн. грн.)	2021 р. (%)	2022 р. (млн. грн.)	2022 р. (%)
Кредити та дебіторська заборгованість, що управляються як окремий портфель	163 513	67	167 937	67
Кредити фізичним особам	61 727	25	55 103	22
Кредити юридичним особам та підприємствам малого та середнього бізнесу				
- Інше АПК та пов'язані галузі	497		425	
- Торгівля сільськогосподарською продукцією	259		343	
- Рослинництво	2988	2	12 325	5
- Роздрібна торгівля	2 889	2	3 578	2
- Оптова торгівля	2 377	2	2 868	2
- Інфраструктура	1 104	1	1 206	1
- Виробництво товарів народного споживання	800	1	1 033	1
- Автомобільні дилери	522		617	
- Інше	497		110	
Всього кредитів та авансів клієнтам	242 568	100	250 496	100

Джерело: [39]

Згідно з проведеним аналізом, кредити, які управляються як окремий портфель, становили найбільшу частку виданих кредитів, становивши 67% у 2021 році та 67% у 2022 році, тоді як кредити фізичним особам становили 25% та 22% відповідно. У 2022 році частка зросла до 5% порівняно з 2021 роком. Однак всі інші види кредитів за різними видами бізнесу становили менше 2%.

На 31 грудня 2022 року десять найбільших клієнтів банку, крім тих, що управляються як окремий портфель, отримали кредит на загальну суму 2 240 мільйонів гривень, що становить 3% від загальної суми кредитів без врахування тих, що управляються як окремий портфель (на 31 грудня 2021 року: 3%). Ці позичальники мали 595 мільйонів гривень резерву під очікувані кредитні збитки (на 31 грудня 2021 року — 884 мільйони гривень).

Стабільність у всьому банківському секторі залежить від стабільної діяльності кожного окремого банку, особливо системно важливого банку, такого як "ПриватБанк", який володіє часткою активів у розмірі 24,41% у

загальних активах національного банківського сектору. Одним з основних чинників стабільності банку є його здатність сформувати ефективний кредитний портфель, який забезпечить постійне генерування стійкого прибутку. У структурі своїх активів "ПриватБанк" найбільше зосереджується на кредитах та боргах клієнтів. До націоналізації «ПриватБанк» в основному зосереджувався на збільшенні кредитного портфеля, досягнувши рівня кредитних інвестицій, що становило 79% всіх активів банку.

Одним з основних показників якості кредитного портфеля банку є частка непрацюючих кредитів (NPL), яка подана на рис. 2.3.

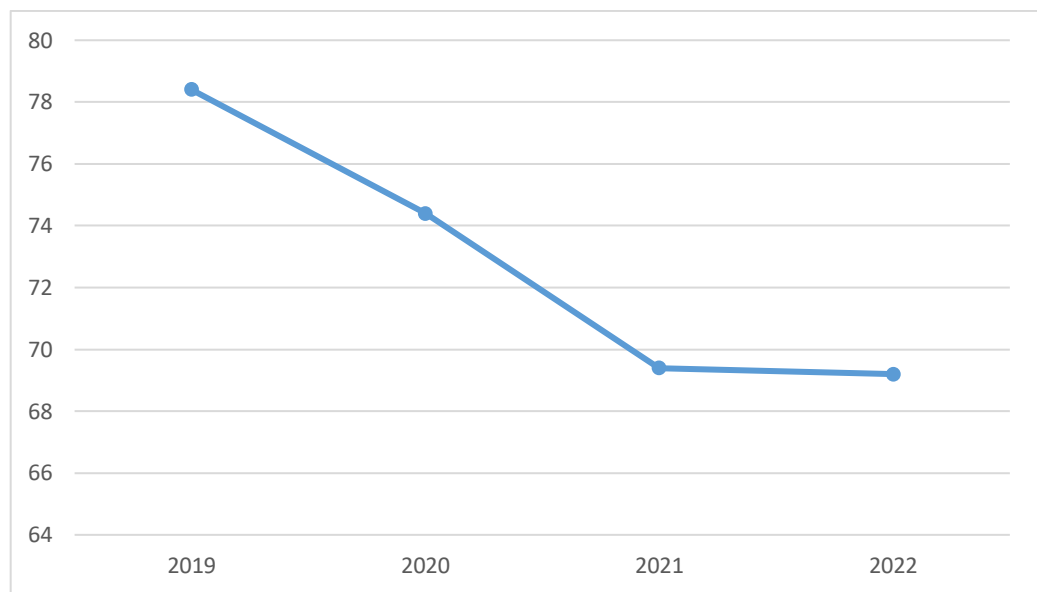

Рисунок 2.3 – Частка непрацюючих кредитів (NPL) АТ «Приватбанк» за 2019-2022 рр., млн. грн.

Джерело: створено автором на основі [39]

Рівень непрацюючих кредитів (NPL), який забезпечує більшу частину прибутку банку, останнім часом поступово зменшується. У 2021 році він склав 69,4%, а в 2022 році — 69,2%, як показано на рис. 2.3. Тим не менш, ці дані все ще вважаються життєво важливими для стабільності самого банку та всього банківського сектору.

Як наслідок, на рис. 2.3 показано післякризові показники банку, які демонструють загальну трансформацію його бізнес-моделі, особливо щодо кредитної політики. З 2019 по 2022 рік відбулося обережне поступове

збільшення кредитного портфеля, при цьому частка непрацюючих кредитів (NPL) зменшилася. Це свідчить про те, що загальний стан банку та його стратегічне керівництво покращилися, щоб запобігти націоналізації.

Аналіз виконання стандартів кредитного ризику є важливою частиною оцінки рівня кредитного ризику комерційного банку. Національний банк України створив ці правила, щоб зменшити концентрацію кредитного ризику в банку.

Справедлива вартість облігацій внутрішньої державної позики, які були отримані як внесок до статутного капіталу банку під час націоналізації, зросла в результаті певних змін у світовій економіці та економіці України. У 2020 році "ПриватБанк" отримав прибуток у розмірі 16 мільярдів гривень завдяки цій ревальвації. Таблиця 2.5 містить інструкції щодо розрахунку відносних показників, необхідних для аналізу рентабельності [36].

Впровадження нормативів кредитного ризику у банку «ПриватБанк» протягом 2019—2022 років представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз нормативів кредитного ризику АТ КБ «Приватбанк»

Норматив	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/2019	Відхилення 2022/2020	Відхилення 2022/2021
H7	6,24	17,47	8,01	8,01	28%	-54%	0%
H8	0,00	33,65	0,00	0,00	0%	-100%	0%
H9	0,27	0,42	0,08	0,08	-70%	-81%	0%

Джерело: [39]

Протягом багатьох років досліджень «ПриватБанк» дотримувався всіх міжнародних стандартів кредитного ризику. Максимальна ставка кредитного ризику (H7) зросла на 0,54% у 2019 році та на 11,23% у 2020 році. Однак рівень ризику знизився до 8,01% у 2021 році, і він залишився на тому ж рівні в 2022 році. Порівняно з 2018 роком показник H7 зріс на 41% у 2022 році.

Ставка високого кредитного ризику (H8) лише одного разу досягла нуля у 2020 році, коли вона досягла 33,65%. Стандарт H9, як правило, зростав у 2020 році на 0,15%, проте як і H7 у 2021 році знизився до 0,08%. Цей

показник залишився на тому ж рівні і у 2022 році. Загалом, у 2022 році показник Н9 зменшився на 70% порівняно з 2019 роком. Участь банку у наданні кредитів з внутрішніх джерел була низькою протягом досліджуваного періоду. Наступним кроком у дослідженні буде оцінка поточної якості кредитного портфелю "ПриватБанку" на основі показників ризику кредитного портфелю та його прибутковості, які представлені в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Показники якості кредитного портфеля АТ «Приватбанк» в 2019-2022 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку	0,56	0,86	0,9	0,83
Коефіцієнт кредитного ризику	-3,62	-2,89	-2,23	-1,50
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	4,62	3,89	3,23	2,50
Коефіцієнт проблемних кредитів	4,67	3,93	3,25	2,51
Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку	1,01	0,69	0,62	0,75
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,28	0,29	0,28	0,37

Джерело: створено автором на основі звітності банку [39]

Отже, у період з 2019 по 2022 рік відбулися наступні зміни в показниках кредитного ризику та прибутковості банку:

1. Співвідношення покриття кредитного портфеля власним капіталом значно зросло протягом аналізованого періоду, досягнувши 0,83 у 2022 році, що свідчить про здатність банку покрити кожен гривню наданих кредитів власним капіталом у 83 копійки.

2. Коефіцієнт кредитного ризику вказує на тенденцію до зниження, досягнувши мінімального значення -1,5.

3. Рівень якості кредитного портфеля демонструє спад, знижуючись до 2,5 наприкінці 2022 року.

4. Індекс проблемних кредитів поступово зменшувався з року в рік, досягнувши рівня 2,51 наприкінці 2022 року.

5. Відсоток процентного доходу від загальної суми доходів банку показав зважену тенденцію до зниження, досягнувши 0,75, що свідчить про впровадження більш помірної політики кредитування.

6. Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій показав тенденцію до зростання, вказуючи на акцент банку на якість кредитного портфеля.

Отже, можна зробити висновок, що після переходу «ПриватБанку» під державне управління, бізнес-модель банку зазнала часткової трансформації, особливо у сфері реалізації кредитної політики. Деякі показники якості кредитного портфеля покращилися, проте ряд проблем, зокрема висока частка нездійснених кредитів, залишається невирішеними, тому вирішення цих питань має стати пріоритетом у подальшому розвитку банку.

На засіданні рейтингового комітету РА «Стандарт-Рейтинг» 28 березня 2024 року було прийнято рішення про оновлення рейтингів АТ КБ «ПРИВАТБАНК» (код ЄДРПОУ 14360570) за національною шкалою. Рішення передбачає оновлення довгострокового кредитного рейтингу АТ КБ «ПРИВАТБАНК» на рівні uaAA за національною шкалою. Порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами в Україні, цей банк або окремий борговий інструмент має дуже високий кредитний рейтинг uaAA.

Кредитний рейтинг АТ КБ «ПРИВАТБАНК» на рівні uaK1 за національною шкалою Агентства [39].

У АТ КБ «ПРИВАТБАНК» було оновлено рейтинг депозитів на рівні ua.1 за шкалою РА «Стандарт-Рейтинг».

Рішення про оновлення рейтингів АТ КБ «ПРИВАТБАНК» прийняте відповідно до результатів аналізу підсумків роботи Банку за 2023 рік, а також даних статистичної звітності Банку за 2023 рік та за січень-лютий 2024 року.

З 01.01.2023 по 01.01.2024 всі основні балансові показники АТ КБ «ПРИВАТБАНК» зросли. Зокрема, власний капітал Банку зріс на 44,00% до 83,294 млрд грн. За 2023 рік кредитний портфель АТ КБ «ПРИВАТБАНК» зріс на 33,92% до 95,638 млрд грн, а частка його активів зросла на 0,97 відсотка до 13,96%. У додатку В подані окремі балансові показники АТ КБ «ПРИВАТБАНК», млн грн, %, п.п. Обсяг грошових коштів та їх еквівалентів Банку за період з 01.01.2023 по 01.01.2024 виріс на 96,34% і склав 79,648 млрд грн, а їх частка в структурі активів Банку збільшилась на 4,25 п.п. до 11,63%.

Таблиця 2.7 – Основні нормативи АТ КБ «ПРИВАТБАНК» в 2022-2023 рока, млн грн, %, п.п.

Показник	Норматив	2023 р.		2022 р.	
		по системі	банк	по системі	банк
Регулятивний капітал (Н1)	>200 млн	258 341	64 843	211 091	54 523
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	>10%	21,07%	21,75%	19,68%	23,78%
Норматив достатності основного капіталу (Н3)	>7%	12,24%	10,88%	13,12%	11,90%
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	>100%	-	185,21%	-	182,24%
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ})	>100%	-	462,83%	-	311,01%
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR _{ів})	>100%	-	266,09%	-	260,14%
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	<20%*	15,53%	5,47%	17,80%	6,37%
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	<800%	63,13%	0,00%	86,33%	0,00%

*для системно важливих банків значення нормативу Н7 встановлено на рівні не більше ніж 20%

Джерело: дані НБУ та статистичної звітності Банку

Норматив достатності основного капіталу АТ КБ «ПРИВАТБАНК» (Н3) за 2023 рік знизився на 1,02 п.п. і станом на 01.01.2024 склав 10,88%, що на 3,88 п.п. перевищило встановлене НБУ граничне значення, але було на 1,36 п.п. менше за середньо-ринковий рівень Н3. Додатково Агентство зазначає, що станом на 01.03.2024 Н1 Банку виріс до 64,880 млрд грн, Н2 дорівнював 18,91%, а Н3 складав 9,46%.

Отже, станом на початок березня 2024 року АТ КБ «ПРИВАТБАНК» був дуже добре забезпечений регулятивним та основним капіталом: Банк підтримував дуже значний запас за нормативом Н1, а також високі значення нормативів Н2 та Н3, що позитивно впливає на його кредитний рейтинг.

Нормативи ліквідності АТ КБ «ПРИВАТБАНК» за період з 01.01.2023 по 01.01.2024 змінились наступним чином [39]:

- коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) виріс на 2,97 п.п. до 185,21%;
- норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{ВВ}) виріс на 151,82 п.п. до 462,83%;
- норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR_{Ів}) збільшився на 5,95 п.п. до 266,09%.

Таким чином, станом на початок 2024 року АТ КБ «ПРИВАТБАНК» підтримував дуже високі значення нормативів ліквідності: коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) перевищував нормативне значення на 85,21 п.п., норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR_{ВВ}) був вищим за граничне значення в 4,63 раза, а норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR_{Ів}) – в 2,66 раза. Додатково Агентство зазначає, що станом на 01.03.2024 NSFR Банку становив 144,19%, LCR_{ВВ} дорівнював 293,83%, а LCR_{Ів} збільшився до 436,50%. Отже, станом на початок березня 2024 року АТ КБ «ПРИВАТБАНК» сформував суттєвий запас за нормативами NSFR, LCR_{ВВ} та LCR_{Ів} і був дуже добре забезпечений ліквідністю.

АТ КБ «ПРИВАТБАНК» успішно пройшов стрес-тестування НБУ за 2023 рік. Результати оцінки стійкості, проведеної Національним банком України, показали, що достатність основного та регулятивного капіталу АТ КБ «ПРИВАТБАНК» перевищує нормативні вимоги НБУ. Оцінка включала перевірку якості активів, оцінку вартості заставного майна та розрахунок показників діяльності на наступні три роки. Банк має велику кількість резервів для захисту. АТ КБ «ПРИВАТБАНК» мав найвищий рівень достатності основного капіталу в перший прогностичний рік серед банків, які продовжували активно кредитувати економіку України під час війни, згідно з припущеннями моделі НБУ [36]. За підсумками 2023 року порівняно з 2022 роком прибуток АТ КБ «ПРИВАТБАНК» виріс на 24,83% і склав 37,765 млрд грн. Зростанню прибутку Банку в аналізованому періоді, серед іншого, сприяли високі темпи приросту його доходів, а також зменшення витрат на формування резервів за

рахунок покращення якості кредитного портфеля Банку. Зокрема, чистий процентний дохід Банку за 2023 рік порівняно з 2022 роком виріс на 49,36%, а чистий комісійний дохід – на 19,56%.

Таблиця 2.8 – Дані про ключові статті доходів та витрат АТ КБ «ПРИВАТБАНК» в 2022-2023 рр., млн грн та %

Показник	2023 р.	2022 р.	Зміна	Темп приросту, %
Процентні доходи	66 237	43 686	22 551	51,62%
Процентні витрати	6 616	3 768	2 848	75,58%
Чистий процентний дохід	59 621	39 918	19 703	49,36%
Комісійні доходи	41 589	32 945	8 644	26,24%
Комісійні витрати	17 150	12 505	4 645	37,15%
Чистий комісійний дохід	24 439	20 440	3 999	19,56%
Адміністративні та інші операційні витрати	24 373	22 230	2 143	9,64%
Прибуток / (збиток)	37 765	30 252	7 513	24,83%

Джерело: Дані НБУ

Агентство зазначає, що за даними НБУ, за підсумками 2023 року прибуток АТ КБ «ПРИВАТБАНК» був найбільшим серед всіх банків України, а його частка в сукупному фінансовому результаті вітчизняної банківської системи становила 43,64%.

При цьому, за результатами 2023 року АТ КБ «ПРИВАТБАНК» спрямовує до Державного бюджету 26,8 млрд грн податку на прибуток (ще 8,2 млрд грн було передплачено в 2021-2022 роках одночасно з дивідендами). У лютому 2024 року Банк у відповідності з рішенням Кабінету Міністрів України про затвердження базового нормативу відрахування частки прибутку 2023 року не менше 80%, здійснив авансову виплату дивідендів у сумі 18,882 млрд грн (50% від річних дивідендів) та відповідно до Податкового кодексу України Банк перерахував 26,033 млрд грн авансового внеску з податку на прибуток.

АТ КБ «ПРИВАТБАНК» через масштаби своєї діяльності продовжує залишатись стратегічним інтересом Держави Україна. Участь держави у капіталі АТ КБ «ПРИВАТБАНК» забезпечує основу для стабільного функціонування вітчизняної банківської системи.

Агентство нагадує, що довгостроковий кредитний рейтинг АТ КБ «ПРИВАТБАНК» за національною шкалою було присвоєно 29 грудня 2016 року, вже після націоналізації Банку. Агентство звертає увагу на наявність у Банку фактору зовнішньої підтримки з боку Кабінету Міністрів України.

Таким чином, за 2023 рік відбулось зростання всіх ключових балансових показників АТ КБ «ПРИВАТБАНК». Зокрема, власний капітал Банку виріс на 44,00%, кредити та аванси клієнтам – на 33,92%, а кошти клієнтів – на 18,24%. Станом на початок березня 2024 року АТ КБ «ПРИВАТБАНК» був дуже добре забезпечений капіталом (регулятивним і основним) та ліквідністю, що позитивно впливає на його кредитний рейтинг. За підсумками діяльності впродовж 2023 року порівняно з 2022 роком ключові статті доходів та прибуток АТ КБ «ПРИВАТБАНК» продемонстрували високі темпи приросту: чистий процентний дохід виріс на 49,36%, чистий комісійний дохід збільшився на 19,56%, а прибуток виріс на 24,83%. Також Агентство вкотре підкреслює, що АТ КБ «ПРИВАТБАНК» є стратегічним інтересом Держави Україна, що забезпечує Банку високий рівень зовнішньої підтримки.

Агентство звертає увагу, що наведений звіт враховує оцінку ймовірності виконання Банком своїх зобов'язань за звичайних обставин. Форс-мажорні обставини, обставини непереборної сили та інші виключні обставини, які неможливо передбачити, або які пов'язані з дією воєнного стану в Україні, в оцінці неможливо врахувати.

2.3. Методики оцінки кредитного рейтингу та його вплив на рішення про кредитування в Приватбанку

Для визначення кредитоспроможності клієнтів, ПриватБанк використовує детально розроблені методики оцінки кредитного рейтингу, які мають критичне значення в процесі прийняття рішень про кредитування.

Оцінка кредитного рейтингу заснована на глибокому розумінні потреб клієнта, його бізнесу та фінансового стану. Банк звертає увагу на всі аспекти господарської діяльності потенційного позичальника, включаючи аналіз пов'язаних осіб, які можуть впливати на його фінансові рішення.

Під час оцінки кредитного рейтингу, банк враховує різні типи кредитів та максимально прийнятні терміни їх використання. Наприклад, кредити без забезпечення, такі як овердрафт на поточний рахунок або кредитні картки, зазвичай мають коротший термін використання порівняно з забезпеченими кредитами, такими як іпотека чи кредит під заставу депозиту. Ці оцінки відіграють ключову роль у визначенні рівня ризику банку і, відповідно, умов кредитування.

Крім того, ПриватБанк визначає цільові галузі промисловості для фінансування, такі як сільське господарство, роздрібна та оптова торгівля, виробництво споживчих товарів, інфраструктура і транспорт, що також впливає на кредитні рішення. Банк строго дотримується політики невиключення до фінансування діяльності, яка вважається незаконною або має значний негативний екологічний вплив [22].

Кредитна історія - це звіт про всі ваші попередні кредити та вашу дисципліну у їх погашенні. Інформацію про кредитну історію Українське бюро кредитних історій (УБКІ) отримує від різних фінансових установ, таких як банки, страхові компанії, лізингові компанії тощо.

Перевірити свою кредитну історію можна через інтернет-банк Приват24 у розділі "Мої рахунки" або "Кредитний рейтинг", на офіційному сайті УБКІ за допомогою входу для позичальника, а також через спеціальний додаток "Кредитна історія" для пристроїв на базі Android або iOS.

В Приватбанку може отримати кредит будь-хто з українців, яким виповнилося 18 років. Процес отримання кредиту простий - співробітники банку нададуть консультацію та допоможуть обрати потрібний вид кредиту. Асортимент кредитів включає кредити на житло, авто, споживчі кредити на різні потреби, кредитні картки та інші види запозичень.

Кредит на житло, або іпотека, доступний з мінімальним початковим внеском від 25% вартості житла. Процентна ставка для житла на первинному ринку становить 17,9%, на вторинному - 19,9%, з терміном до 20 років. У банку також є можливість оформити кредит на житло під заставу власної нерухомості зі ставкою 20,9% річних на термін до 5 років [33].

При оформленні іпотеки важливо пам'ятати про додаткові витрати на страховку предмета іпотеки та особисту страховку. У разі виникнення складнощів з погашенням кредиту, можна обговорити з банком його реструктуризацію або рефінансування.

Рефінансування - це процес, коли існуючий кредит або борг замінюється новим кредитом, часто з метою отримання кращих умов, таких як нижча відсоткова ставка або довший термін погашення. Це може бути вигідним, якщо нові умови кредитування сприятливіші, ніж попередні.

"Оплата частинами" - це розстрочка без щомісячної комісії та переплат. Сума покупки розділяється на кілька рівних платежів протягом визначеного періоду (максимум 24 місяці). Цей вид розстрочки може бути корисним, коли потрібно здійснити велику покупку при обмежених фінансових можливостях.

"Миттєва розстрочка" - це аналог "Оплати частинами", але з щомісячною комісією 2,9% від суми покупки. Цей варіант дозволяє розстрочити платежі на будь-який товар у всіх магазинах-партнерах банку, проте з більш високою вартістю через комісію.

Приватбанк не надає кредити готівкою, але клієнти можуть отримати доступ до грошей шляхом оформлення кредитної картки "Універсальна" і зняття грошей в банкоматі або касі банку. Комісія за зняття грошей складає 4%. Якщо борг погашається протягом пільгового періоду (до 25-го числа наступного місяця), додаткових платежів не потрібно. У протилежному випадку, застосовується комісія у розмірі 3,6% на місяць від суми боргу [33].

"Швидкий кредит" у Приватбанку є їхньою версією онлайн-кредитів, які видають мікрофінансові організації (МФО), але він доступний лише для клієнтів Приватбанку і на їхні картки. Сума кредиту може становити від 1000

до 50 000 гривень, з терміном погашення 12 або 24 місяці. Кредит має високу вартість: спочатку потрібно сплатити одноразову комісію в розмірі 4,59%, а потім щомісяця оплачувати такий же відсоток від залишку боргу.

Кредитна лінія "КУБ" призначена для фінансування інвестиційних потреб бізнесу. Вона доступна мікро- та малому бізнесу на суму від 100 тис. до 4 млн грн для мікробізнесу та від 100 тис. до 7 млн грн для малого бізнесу. Термін кредитування становить від 1 до 3 років з можливістю дострокового погашення без комісії. Процентна ставка залежить від умов програми "Доступні кредити 5-7-9%", або стандартно складає 13% річних для мікро- та малого бізнесу. Разова комісія знижена до 0% протягом певного періоду, потім становить 1-1,5%. Графік погашення ануїтетний, рівними частинами щомісяця, з погашенням процентів також щомісяця. Забезпечення може бути рухомим або нерухомим майном, поручительством власника бізнесу, а також можливе бланкове фінансування [36].

У 2020 році уряд запустив програму "Доступні кредити 5-7-9%", спрямовану на підтримку малого бізнесу. У 2022 році програму розширили, щоб підтримати фермерів, особливо у фінансуванні посівної кампанії. Оновлена програма надає пільгові позики для поповнення обігових коштів та придбання сільськогосподарської техніки. Процентна ставка становить 0% протягом воєнного стану, після чого збільшується до 5%. Держава надає часткові гарантії для кредитування мікро-, малого та середнього бізнесу. Комісія банку становить до 1% і стягується лише один раз. Пропозиція "Агросезон" дозволяє отримати кредит від 1 до 50 млн грн на поповнення обігових коштів, з можливістю без застави для сум менше 6 млн грн та з державною гарантією для більших сум. Кредит можна використовувати на добрива, насіння, ремонт техніки тощо, з графіком використання коштів підлаштованим до сільськогосподарського циклу. Кредитна лінія "КУБ" призначена для фінансування посівної кампанії та сільськогосподарського циклу 2023 року, пропонуючи максимальну суму до 5 млн грн та строк кредитування до 1 березня 2024 року.

Миттєві кредити для інтернет-магазинів від ПриватБанку є зручним способом оплати для клієнтів, які бажають придбати товар чи послугу через інтернет.

Оновлені сервіси "Оплата частинами" та "Миттєва розстрочка" пропонують такі можливості [36]:

- Розділення суми на частини до 25 платежів.
- Оплата на виплату за 30 секунд.
- Перший платіж без відсотків.

Щоб скористатися цими сервісами, клієнтам потрібна лише карта ПриватБанку. Умови оформлення дуже прості:

- Процентна ставка становить 0,01% на місяць.
- Максимальний строк кредиту - до 24 місяців.
- Сума кредиту може бути від 300 до 300 000 гривень.

Щоб підключити кредити для інтернет-магазинів, потрібно виконати два простих кроки:

1. Створити магазин в особистому кабінеті, підписати договір та заповнити інформацію про магазин.
2. Під'єднати API "Оплати частинами" до вашого інтернет-магазину та вибрати спосіб продажу товару.

Для підключення кредитів для інтернет-магазинів немає плати. Комісії для інтернет-магазинів залежать від виду послуги і становлять 1,3% від суми платежу плюс комісія за інтернет-еквайринг.

Переваги використання цих послуг для власників інтернет-магазинів включають [41]: миттєве здійснення платежів на виплату у режимі онлайн; зручне підключення через API; розширення аудиторії клієнтів; швидке оформлення кредиту; цілодобова підтримка; прозорі тарифи.

У результаті вивчення інформації про кредитні можливості, що пропонуються ПриватБанком для різних категорій клієнтів, можна зробити наступні висновки [41]:

1. ПриватБанк надає широкий спектр кредитних продуктів, які охоплюють потреби різних клієнтів, від простих споживчих кредитів до бізнес-кредитів та кредитів для сільського господарства.

2. Кредитні умови різняться залежно від виду кредиту, суми, строку і мети використання. Для кожного продукту існують свої умови, ставки та комісії.

3. ПриватБанк пропонує інноваційні рішення, такі як кредитування під заставу, програми з пільговими ставками, онлайн-кредитування та кредити для інтернет-магазинів, які спрощують процес отримання кредиту та забезпечують зручні умови для клієнтів.

4. Прозорі тарифи, прості умови оформлення та швидкий доступ до кредитів роблять продукти ПриватБанку привабливими для широкого кола клієнтів.

Отже, ПриватБанк виявляється сучасним банком, який враховує потреби своїх клієнтів і пропонує їм різноманітні кредитні рішення, спрощуючи процес отримання кредиту та забезпечуючи зручні умови для користувачів.

ПриватБанк застосовує ретельні методики оцінки кредитного рейтингу для не приватних форм власності, які включають аналіз кредитоспроможності на основі стандартів і цінностей, зазначених у кредитній політиці банку. Для державних та комунальних підприємств, що діють за принципами підприємництва, банк надає короткострокове фінансування обігових коштів на умовах паритету з іншими кредиторами. Основною умовою є наявність стабільного фінансового стану та високої кредитоспроможності. Для фінансування інвестиційних потреб застосовується фінансовий лізинг з активами, які є ліквідними, та додатково вимагається зобов'язання постачальників зворотного викупу об'єктів лізингу для мінімізації ризиків. ПриватБанк також розглядає можливість використання державних гарантій як інструменту зниження кредитних ризиків при фінансуванні, що додатково включає компенсаційні програми підтримки від держави та/або місцевих

органів влади. Всі кредитні рішення, що перевищують встановлені ліміти, обговорюються та затверджуються на рівні Правління чи Спостережної Ради Банку [41].

ПриватБанк ретельно підходить до процесу оцінки кредитного рейтингу, визначаючи групи клієнтів, які мають тісні економічні або правові зв'язки, що можуть становити єдине джерело кредитного ризику. Такий груповий підхід дозволяє банку ефективно ідентифікувати та управляти ризиками, пов'язаними із фінансовою стійкістю та платоспроможністю клієнтів. Оцінка здійснюється з урахуванням різних видів ризиків, які можуть вплинути на економічний стан позичальника, включаючи ризики неплатоспроможності, бізнес-ризиків, виробничі, ринкові та інші потенційні загрози.

Банк використовує ці оцінки для прийняття обґрунтованих рішень про кредитування, розробляючи стратегії, які забезпечують баланс між зростанням кредитного портфеля та мінімізацією ризиків. Це включає використання різних інструментів та гарантій, а також регулярне переглядання та оновлення кредитної політики для відповідності сучасним умовам ринку та змінам у законодавстві. Всі ці заходи мають на меті підтримувати високий рівень кредитної діяльності та задоволення потреб клієнтів, при цьому забезпечуючи стабільність фінансового стану банку.

У ПриватБанку належне управління кредитними ризиками та процесом кредитування досягається завдяки систематичному перегляду та оновленню Кредитної політики, що охоплює визначення, оцінку, моніторинг та контроль над кредитними ризиками. Роль керівника напряму Ризик-менеджменту полягає в розробці та впровадженні цих процедур, забезпеченні їхньої актуальності та узгодженості.

Робота у стабільному кредитному процесі включає застосування чітких критеріїв для схвалення кредитів, забезпечуючи розуміння позичальників, мету кредиту та джерела його погашення. Важливою складовою є наявність

визначеного процесу схвалення, включаючи зміни, рефінансування та перегляд умов [41].

Для адміністрування, оцінки та моніторингу кредитів банк застосовує процеси, які забезпечують надійний моніторинг умов кожного кредиту та фінансового стану позичальників, що відповідають складності операцій банку. Ці процеси охоплюють використання розвинених інформаційних систем і аналітичних методів для оцінки кредитного портфеля та виявлення концентрацій ризиків.

Забезпечення належного контролю кредитних ризиків здійснюється через ретельну організацію кредитного процесу, відповідність рішень про кредитування чинному законодавству та внутрішнім нормам банку. Важливою складовою є наявність незалежної системи перевірки ефективності управління кредитними ризиками. Процес кредитування в ПриватБанку включає кілька ключових етапів, які потрібно розуміти для повного досягнення, як банк управляє кредитними ризиками і приймає рішення. Нижче представлена таблиця 2.9, що демонструє ключові етапи цього процесу, їх учасників та документи, що використовуються.

У ПриватБанку процес кредитування починається з ретельного збору інформації про потенційних позичальників та інші заінтересовані сторони, що можуть мати юридичне значення для кредитних рішень. Ця інформація допомагає банку розуміти ризики, пов'язані з кредитуванням певного клієнта.

Таблиця 2.9– Етапи процесу кредитування в ПриватБанку

Етап	Учасники	Документи та дії
Ініціація кредиту	Бізнес-підрозділ	Первинний аналіз, переговори з клієнтом
Аналіз та супровід	Ризик-менеджмент	Кредитна пропозиція, аналіз ризиків
Юридичний аналіз	Юридичний підрозділ	Перевірка документів, формування юридичної думки
Рішення про кредит	Кредитний комітет	Рішення про видачу кредиту, умови кредитування
Впровадження рішення	Бізнес-підрозділ	Підготовка та підписання кредитної угоди

Джерело: створено автором на основі [41]

Збір інформації включає аналіз фінансових документів клієнта, обговорення з клієнтом, використання внутрішніх ресурсів банку та перевірку незалежних джерел.

Особлива увага приділяється власникам бізнесу, поручителям, а також обставинам, коли клієнт забезпечує високоліквідне забезпечення, таке як грошове покриття або банківські гарантії. В залежності від складності кредитної операції та кредитоспроможності клієнта, обсяг зібраної інформації та частота її оновлення можуть варіюватись.

Фінансові звіти клієнта, такі як квартальні та річні звіти про фінансові результати, є основним джерелом інформації для банку. Ці звіти дають уявлення про фінансовий стан клієнта та його здатність обслуговувати кредит. Для компаній, які входять до складу більших корпоративних груп, може знадобитись консолідований звіт.

Збір інформації допомагає банку здійснювати кредитний аналіз, який включає оцінку потенційних ризиків і доходів від майбутніх відносин із клієнтом. Оцінка враховує не тільки поточний фінансовий стан клієнта, а й його майбутні фінансові перспективи. Кредитний аналіз використовується для встановлення адекватного ціноутворення, яке відображає прийняті ризики (рис.2.4).

У ПриватБанку кредитні рішення ґрунтуються на детальному розумінні кожного клієнта і його ділового контексту. Оцінка кредитного ризику починається з комплексного збору інформації про клієнта, його діяльність і стан галузі, у якій він працює. Для фізичних осіб це означає аналіз соціальної стабільності, матеріального стану та кредитної історії. У випадку юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців аналіз охоплює ключові продукти та послуги, основних контрагентів і конкурентів, а також рівень ділової репутації і організаційну структуру клієнта.

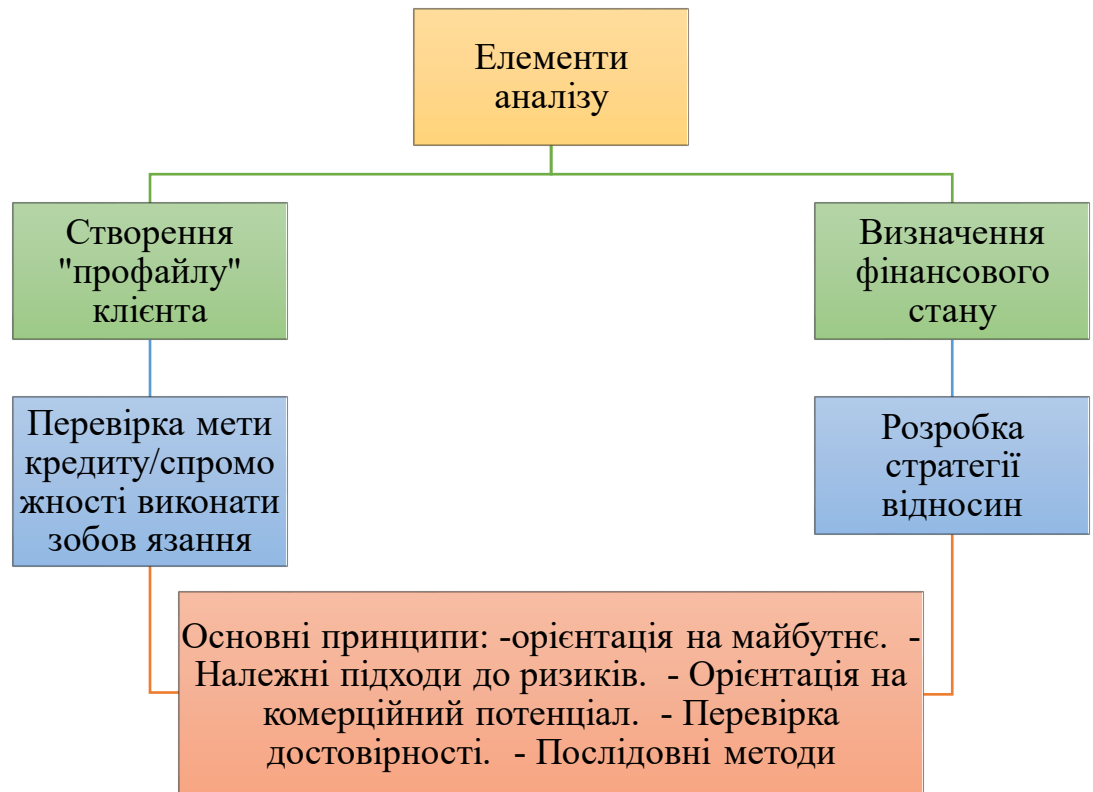

Рисунок 2.4 – Елементи аналізу в процесі прийняття кредитних рішень

Джерело: створено автором на основі [41]

Кредитний аналіз у ПриватБанку включає створення детального профілю клієнта, перевірку мети кредиту і спроможності клієнта виконувати свої зобов'язання, визначення його фінансового стану, а також розробку стратегії відносин. Важливим є майбутній орієнтир, де аналіз зосереджений не тільки на поточному стані, а й на прогнозуванні майбутнього розвитку і потенційних ризиків [41].

Стратегія відносин із клієнтом базується на глибокому комерційному розумінні, включаючи аналіз комерційних можливостей та потенціалу клієнта. Банк прагне досягти рівного статусу з іншими кредиторами та забезпечити ефективність відносин, що враховує ризик і потенційний прибуток. Кожне рішення про кредит супроводжується аналізом кредитоспроможності, заснованим на інтеграції кількісних і якісних даних, що дозволяє оцінити

фінансове здоров'я та потенційні ризики. Оцінка кредитоспроможності включає аналіз звітності, перевірку платоспроможності, та аналіз рівня дотримання фінансових зобов'язань. У ПриватБанку процес прийняття рішення про кредитування починається з ініціативи працівника бізнес-підрозділу, який відповідає за продаж продукції. Він спілкується з потенційними клієнтами та, залежно від складності кредитної операції, може залучити фахівців із ризик-менеджменту до процесу. Первинне рішення базується на кредитному аналізі, який оцінює кредитоспроможність клієнта та потенційні ризики [41].

Далі ініціюючий працівник і клієнт обговорюють структуру, параметри та умови кредитної операції, які можуть бути. Це включає визначення термінів погашення, процентних ставок, застави та інших важливих елементів. Після цього вся інформація та документи передаються особі, яка відповідає за аналіз і підтримку відділу, який відповідає за підготовку кредитної пропозиції. Кредитна пропозиція передається на розгляд юридичних і безпекових підрозділів банку, а також до ризик-менеджменту, які аналізують угоду, задають уточнюючі питання і формують висновки. На основі цих висновків кредитна пропозиція виноситься на розгляд колегіальних органів банку, які уповноважені приймати кредитні рішення. Щодо масових кредитних продуктів, таких як кредитні карти або споживчі кредити, процес відбувається автоматизовано. Оцінка кредитоспроможності клієнтів базується на статистичних методах і скорингових моделях, що включають аналіз даних із кредитних бюро та банківських оборотів. Банк використовує передові ІТ-рішення для забезпечення швидкості і точності процесу прийняття рішень.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ ОЦІНКИ КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ В ПРИВАТБАНКУ

3.1. Розробка пропозицій щодо покращення методик оцінки кредитного рейтингу

Управління кредитним портфелем є вирішальним аспектом для фінансових інститутів, особливо у складних умовах, що спостерігаються за останні роки. АТ КБ "ПриватБанк", як один з провідних банків України, також зіткнувся з цими викликами. Кредитний портфель не тільки є основним джерелом прибутку для банку, а й має істотні ризики, тому його ефективне управління є критично необхідним.

Застосування процедури фінансової неспроможності може допомогти банку впоратися з боржниками, які не здатні виконувати свої зобов'язання. Це включає добровільне або примусове визнання боржника неспроможним з подальшою ліквідацією або реорганізацією боржника.

Продаж проблемних кредитів є ще одним дієвим заходом. ПриватБанк може продавати проблемні кредити третім сторонам на комерційних умовах, що дозволить інвесторам продовжувати реалізацію заходів зі стягнення боргів з позичальників. Також, у випадках великих системних криз, продаж проблемних активів державній агенції, яка займається управлінням активами, може стати частиною загальних заходів банку щодо зменшення обсягів проблемних кредитів.

В таблиці 3.1 подано інформацію стосовно основних заходів стосовно скорочення обсягів проблемних кредитів банків, що найчастіше використовуються у практиці зарубіжних країн

Таблиця 3.1 – Основні заходи щодо скорочення обсягів проблемних кредитів банків, що найчастіше використовуються у практиці зарубіжних країн

Заходи, що застосовуються	Підвиди заходів	Характеристика заходів
Реструктуризація кредиту	Короткострокова (тимчасова)	Зобов'язання позичальника переносяться на майбутній період без впливу на дисконтовану вартість
	Довгострокова (постійна)	Перенесення виплат за позицію, що знижує чисту дисконтовану вартість
Правові заходи	Звернення щодо стягнення застави	Звернення стягнення на заставу або гарантію по кредиту в судовому/позасудовому порядку
	Списання боргів	Проблемні кредити, повністю забезпечені резервами, виводяться з балансу банку, при цьому боргові зобов'язання зберігаються
	Застосування процедури фінансової неспроможності	Добровільне або примусове визнання боржника неспроможним з подальшою ліквідацією або реорганізацією боржника
Продаж	Продаж третій стороні	Після придбання проблемних кредитів на комерційних умовах інвестор продовжує заходи зі стягнення боргів з позичальників
	Продаж державній агенції, що займається управлінням активами	Реалізується у випадках великих системних криз і є частиною загальних заходів банків щодо зменшення обсягів проблемних кредитів

Джерело: створено автором на основі [42, 43]

Сегментація портфеля є ключовим першим кроком у розробці економічно ефективного підходу до врегулювання проблемних кредитів у період повоєнного відновлення. Вона передбачає розділення великої неоднорідної групи проблемних кредитів на сегменти, де позичальники мають схожі характеристики. Це дозволяє банку краще пристосувати механізм врегулювання до потреб кожної групи. Найбільш ефективно сегментацію портфеля проводити на ранній стадії, після передачі позики до відділу врегулювання.

Перший етап сегментації зосереджується на фільтрації позицій, які не потребують подальшого аналізу. Це можуть бути кредити, за якими вже ведеться судовий розгляд, або мікрокредити з невеликими непогашеними сумами, які можна швидко списати чи продати частинами третій стороні.

Важливо, щоб відділ врегулювання підтвердив готовність позичальника до співпраці, виявив тих, хто не бажає співпрацювати, та документально підтвердив невиконання ними умов кредиту. Особливу увагу слід приділити навмисним неплатникам, які не відповідають на запити банку, не надають фінансову інформацію чи доступ до своїх приміщень та звітності. Регулятор може встановити чітке визначення навмисних неплатників, щоб забезпечити узгодженість галузевої практики та дозволити органам банківського нагляду реагувати на суттєві суперечності у банківській практиці.

Другий етап сегментації передбачає оцінку життєздатності позичальника. Відділи врегулювання банку повинні розробити власні політики та методології для цієї оцінки, враховуючи нормативні інструкції високого рівня. Це дозволить здійснювати моніторинг банківської діяльності на операційному рівні. Оцінка життєздатності особливо складна для корпоративних позичальників в умовах воєнного стану і включає аналіз фінансових показників, таких як відношення боргу до EBITDA та коефіцієнт покриття процентних ставок.

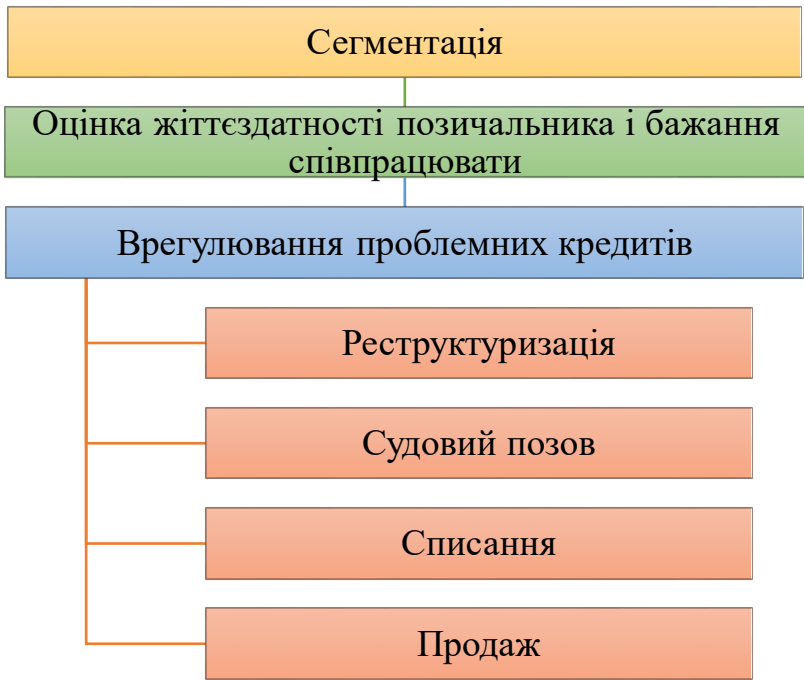

Рисунок 3.1 – Етапи процесу сегментації (врегулювання) проблемних кредитів банку

Джерело: створено автором самостійно

Для малих і середніх підприємств важливо враховувати співвідношення LTV. У повоєнних умовах особливу увагу слід приділити аграрному сектору. Після відсіювання нежиттєздатних позичальників потрібно провести подальший аналіз залишкової групи, зокрема тих, для яких первинна оцінка не дала однозначного результату.

Оцінка життєздатності роздрібних позичальників ґрунтується на аналізі фінансових показників та поведінки позичальника. Наприклад, співвідношення витрат на обслуговування боргу до доходу має бути менше 30%, а співвідношення LTV при видачі іпотечних кредитів менше 80%.

Після оцінки життєздатності та готовності співпрацювати варто розглянути реструктуризацію для життєздатних позичальників. Для інших позичальників можна застосовувати судові позови, списання або продаж кредитів. Рішення банку щодо вибору методу врегулювання проблемних кредитів мають ґрунтуватися на порівнянні суми очікуваного відшкодування з використанням розрахунків NPV.

Складні економічні виклики, включаючи епідемію 2019-2021 років та військовий стан у 2022 році, спричинили серйозні ускладнення у банківській системі. Значне зростання рівня проблемних кредитів вказує на потребу у вдосконаленні методів управління ризиками [11].

З огляду на ці фактори, особливо важливим є розробка вдосконалених пропозицій щодо оцінювання кредитного ризику в АТ КБ "ПриватБанк". В контексті поточної ситуації можна розглянути динаміку рівня несправних кредитів, що зросла в 2022 році на 20.1%, а загальний обсяг непрацюючих кредитів у системі, без урахування АТ КБ "ПриватБанк", зріс на 32.4%. В той же час, у "ПриватБанку" збільшення склало лише 3%, що обумовлено специфікою управління портфелем з 2016 року, де основну частину складають кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом. Ця стратегія поступового погашення та управління окремим портфелем може слугувати основою для розробки вдосконалених методик оцінки кредитного рейтингу,

що сприятиме покращенню фінансової стійкості та зміцненню довіри клієнтів до банку.

У зв'язку зі складними умовами, які переживає економіка України, в тому числі через військовий стан, керування кредитним портфелем у банках, зокрема в АТ КБ "ПриватБанк", набуває особливої актуальності. Значне падіння курсу гривні, викликане нестабільністю, призвело до втрат через курсові різниці, що підкреслює необхідність вдосконалення методик оцінювання кредитного рейтингу [11].

З огляду на це, АТ КБ "ПриватБанк" повинен розглядати стратегії, що дозволяють мінімізувати валютні ризики. (рис.3.2) Оцінка валютних ризиків, розробка прогнозів і використання інструментів ризик-менеджменту повинні стати ключовими аспектами управління кредитним портфелем.

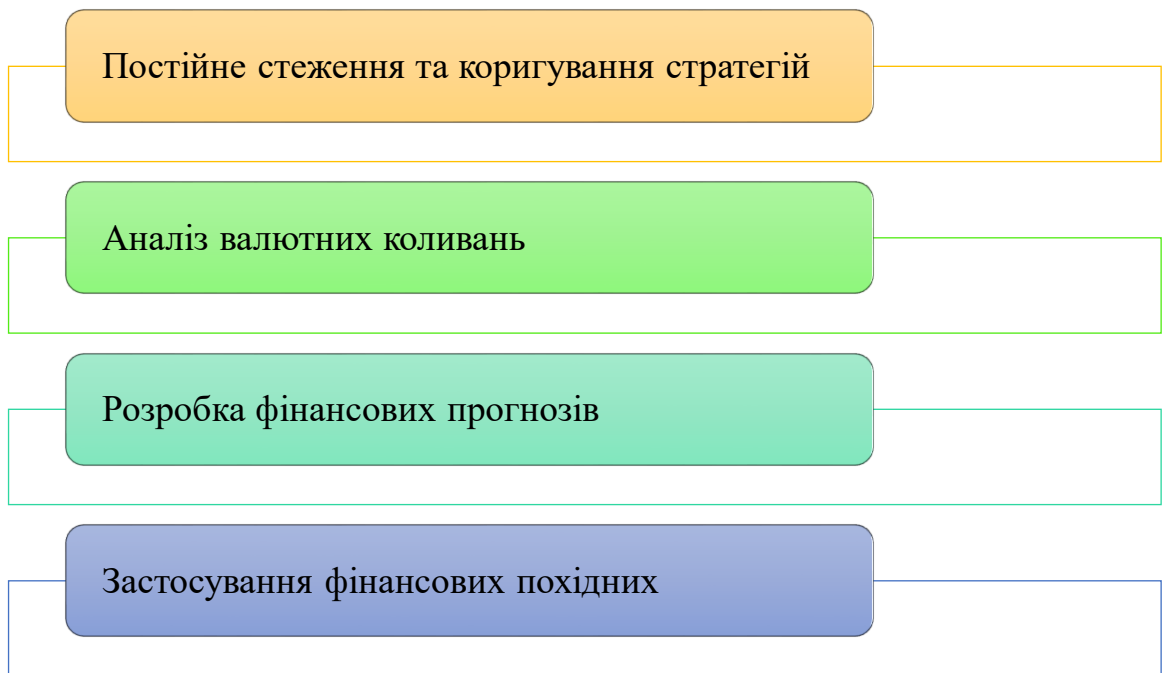

Рисунок 3.2 – Пропозиції до вдосконалення методик оцінки кредитного рейтингу

Джерело: створено автором самостійно

Банк має регулярно аналізувати потенційні валютні коливання та їхній вплив на кредитний портфель, використовуючи економічні, політичні та

геополітичні дані. Цей підхід дозволить передбачити зміни в валютному курсі та їх вплив на платоспроможність позичальників.

Розробка детальних фінансових прогнозів для різних сценаріїв, заснованих на статистичному аналізі та фундаментальному дослідженні, допоможе банку адаптуватися до можливих економічних змін.

Застосування фінансових похідних, таких як форвардні контракти, опціони та свопи, для захисту від небажаних курсових ризиків. Ці інструменти дозволяють банку фіксувати вартість валюти і зменшувати вплив валютних коливань на кредитний портфель.

Постійне стеження за впливом валютних ризиків на кредитний портфель та коригування стратегій відповідно до поточної економічної ситуації. Це допоможе банку оперативно реагувати на зміни і забезпечити стабільність кредитного портфелю.

Розширення типів кредитних продуктів та географічна диверсифікація для зменшення ризиків, пов'язаних із зосередженням у певних сегментах ринку або валютних зонах.

Ці стратегії допоможуть АТ КБ "ПриватБанк" не тільки захистити себе від негативних впливів, а й оптимізувати свій кредитний портфель, підвищити його прибутковість та забезпечити довгострокову стабільність.

Основною стратегією для покращення методик оцінки кредитного рейтингу в АТ КБ "ПриватБанк" є перегляд критеріїв кредитування для окремих категорій клієнтів, зокрема тих, чия фінансова стабільність може бути під загрозою через геополітичні ризики. Це стосується клієнтів, чиє заставне майно розташоване у високоризикових зонах, включно з районами, що часто зазнають ракетних атак, а також розташовані близько до стратегічних об'єктів або лінії фронту.

В умовах, коли традиційний доступ до банківських послуг обмежений, особливо на окупованих територіях, АТ КБ "ПриватБанк" стикається з необхідністю адаптації своїх онлайн сервісів для забезпечення безперервного обслуговування клієнтів. Вдосконалення дистанційної підтримки і розробка

нових підходів до ідентифікації клієнтів та управління кредитними ризиками можуть значно підвищити якість обслуговування та кредитного портфелю банку.

Рекомендації для покращення методик оцінки кредитного рейтингу в контексті онлайн підтримки включають [12]:

- Розробка та імплементація технологічних рішень, що дозволяють ефективно ідентифікувати клієнтів через відеофіксацію, без необхідності доступу до мобільного зв'язку. Це може включати використання біометричних даних та штучний інтелект для верифікації особистості.
- Безпечний дистанційний доступ до банківських послуг: розробка безпекових протоколів для онлайн транзакцій та управління рахунками, що гарантує захист персональних даних клієнтів, навіть у складних умовах відсутності стабільного зв'язку.
- Спеціалізовані програми для окупованих територій: розробка програм та сервісів, які дозволяють клієнтам швидко оформити соціальні виплати та здійснювати інші фінансові операції без прив'язки до мобільного зв'язку. Це може включати веб-платформи або спеціалізовані додатки, які можуть працювати на мінімальних швидкостях інтернету або в офлайн-режимі.
- Зосередження уваги на захисті інформації та приватності клієнтів, розробка стратегій для захисту даних від несанкціонованого доступу, що є критично важливим для підтримання високого рівня довіри клієнтів.
- Врахування специфічних умов та ризиків окупованих регіонів при розробці кредитних продуктів, адаптація політик ризик-менеджменту та кредитування, щоб врахувати можливість вищих ризиків невиклат.

Імплементація цих стратегій не тільки забезпечить краще обслуговування клієнтів у складних умовах, але й зміцнить стабільність та надійність кредитного портфеля банку, підвищуючи його репутацію та рівень довіри серед населення.

Реінтеграція концепції "bad bank" у структуру АТ КБ "ПриватБанк" може значно покращити методику оцінки кредитного рейтингу. Ця ініціатива дозволить відокремити проблемні активи від основної діяльності банку, сприяючи зосередженню на стратегічному кредитуванні та управлінні активами. Цей підхід не тільки очистить баланс банку, але й відновить його фінансову стабільність, що, у свою чергу, покращить загальну кредитоспроможність і зміцнить довіру інвесторів та клієнтів.

Інтеграція такого механізму передбачає ретельний аналіз та перегляд проблемних активів, що дозволить більш точно визначити та управляти фінансовими ризиками. Впровадження вдосконалених аналітичних інструментів і технологій для оцінки ризиків забезпечить прозорість і точність у класифікації та адмініструванні цих активів. В результаті, "ПриватБанк" отримає можливість більш ефективно реагувати на зміни в економіці та на фінансових ринках, що є важливим для підтримання конкурентоспроможності та стійкості у довгостроковій перспективі.

Ця стратегія не тільки сприятиме поліпшенню внутрішніх процесів банку, але й створить підвалини для відновлення й розширення кредитування, посилюючи економічне зростання та фінансову стабільність на національному рівні.

3.2. Перспективи розвитку кредитного рейтингу в контексті цифровізації банківських послуг

Цифровізація банківських послуг в останні десятиліття істотно трансформувала підходи до кредитування, відкриваючи нові перспективи для розвитку кредитного рейтингу. Значні технологічні зрушення, спричинені пандемією COVID-19 та іншими глобальними викликами, змусили фінансові установи активізувати інтеграцію цифрових технологій. Це зумовило не тільки

удосконалення існуючих процесів, але й відкрило нові шляхи для оптимізації кредитних операцій та підвищення якості обслуговування клієнтів [3].

Діджиталізація дозволяє банкам використовувати розширені аналітичні інструменти для оцінки кредитоспроможності, що забезпечує більш точний аналіз ризиків і, як наслідок, більш обґрунтоване прийняття рішень щодо кредитування. Це сприяє підвищенню точності кредитного рейтингу та зниженню рівня проблемних кредитів. Окрім того, використання інтерактивних платформ та мобільних додатків збільшує доступність банківських послуг, дозволяючи клієнтам управляти своїми фінансами ефективніше і з більшою зручністю.

Активне впровадження стратегій цифрового маркетингу, таких як SMM та мобільна реклама, дозволяє фінансовим установам ефективніше залучати нових клієнтів та підвищувати лояльність існуючих, що безпосередньо впливає на позитивні тенденції у кредитному портфелі. Оптимізація вебсайтів банків та надання широкого спектру онлайн-послуг полегшує доступ до фінансових продуктів та забезпечує високий рівень споживацького досвіду [3].

З огляду на це, перспективи розвитку кредитного рейтингу в умовах цифровізації виглядають оптимістично. Банки, які продовжують інвестувати в цифрову трансформацію і використовують інноваційні підходи до кредитування та обслуговування клієнтів, мають усі шанси значно покращити свої позиції на ринку. Водночас, необхідно зосередити зусилля на підвищенні захищеності даних і кібербезпеки, що становить суттєву складову стабільного та надійного функціонування фінансових організацій в цифрову епоху.

У контексті перспектив розвитку кредитного рейтингу, трансформація банківських послуг за допомогою цифровізації стає важливим фактором, який змінює традиційні підходи до оцінки кредитоспроможності. Цифрова економіка не лише посилює значення якості фінансово-кредитних послуг, але й сприяє вдосконаленню інструментів та механізмів управління цими послугами. Використання інформаційних технологій та цифрових рішень у

сфері кредитування може забезпечити більш точний та об'єктивний аналіз кредитної історії та поведінки позичальників [15].

Завдання, які стоять перед кредитними установами в умовах цифровізації, включають інтеграцію передових технологій для оптимізації процесів надання кредитів та підвищення ефективності кредитних механізмів. Одним із ключових аспектів є підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів, які сприяють кращій адаптації до потреб споживачів та ринкових умов. Це включає розвиток методів захисту інформації та економічної безпеки, які є критичними для забезпечення довіри клієнтів і стабільності фінансової системи.

Перехід на цифрові платформи дозволяє банкам реалізувати комплексні стратегії обробки великих даних, що сприяє точнішому моделюванню кредитних ризиків та підвищенню загальної якості кредитного портфеля. Використання штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу кредитних заяв може суттєво зменшити рівень помилок і надати кредиторам потужні інструменти для прийняття рішень [15].

У світлі цих трансформацій, державна політика повинна сприяти створенню сприятливих умов для впровадження цифрових інновацій у фінансовому секторі, враховуючи необхідність регулювання та підтримки нових технологій. Забезпечення нормативно-правової бази та адаптація кредитних установ до цифрових реалій вимагають активного взаємодії з державними органами, щоб забезпечити відповідний рівень захисту інформації та прав споживачів.

У контексті поширення цифровізації банківських послуг, військовий конфлікт значно вплинув на банківське кредитування. Значні втрати у кредитному портфелі юридичних осіб та скорочення кредитування в роздріб спонукали банки до перегляду своїх стратегій. Зокрема, станом на кінець минулого року, неповернення кредитів складали майже 43% від загального портфеля, що свідчить про високий ризик і потребу в адаптації під сучасні умови [17].

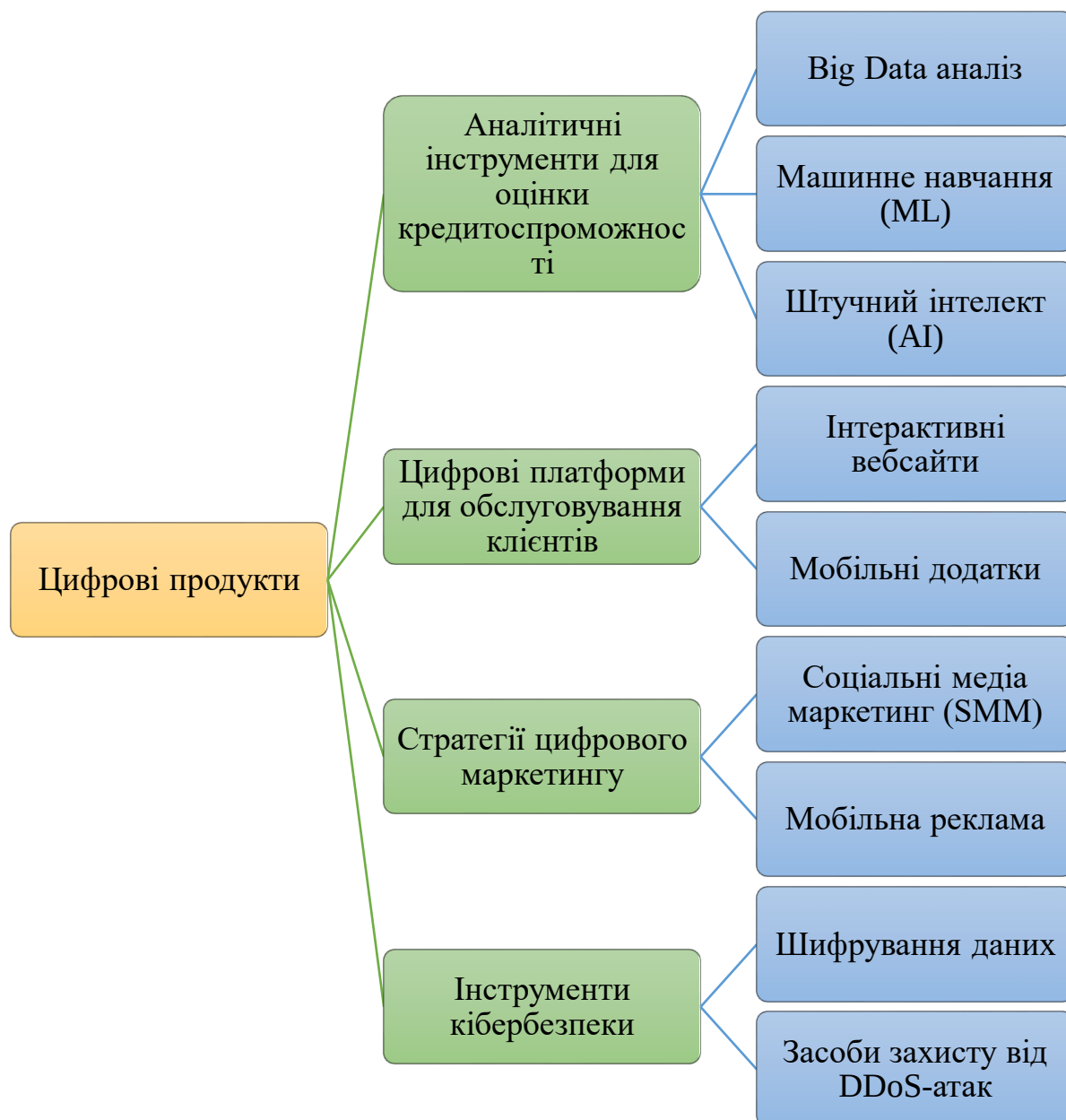

Рисунок 3.3 – Використання цифрових продуктів для вдосконалення кредитного рейтингу

Джерело: створено автором самостійно

Державні банки стали основними кредиторами, де значне зростання кредитування спостерігалось завдяки державній підтримці через програму "Доступні кредити 5–7–9%", що була спрямована на підтримку всіх сегментів бізнесу. Проте, дефіцит державного бюджету викликав затримки з виплатами

в рамках цієї програми, що спричинило складнощі для банків і згорання кредитних програм.

Розвиток кредитного рейтингу в майбутньому буде залежати від успішності інтеграції цифрових технологій у кредитні процеси. Цифровізація дозволяє оптимізувати взаємодію банків із клієнтами, підвищувати ефективність обслуговування та знижувати вартість кредитних продуктів. Втім, для забезпечення стабільного розвитку кредитного рейтингу важливим стане розвиток інструментів кібербезпеки та зміцнення правових рамок для захисту даних, а також адаптація кредитних продуктів до потреб сучасного ринку.

У рамках урядової програми держгарантій, до якої долучилися не лише державні банки, але й установи з іноземним капіталом, банківське кредитування зазнало значних змін. За даними Креді Агріколь Банку, було видано кредитів на суму 987 млн грн. Держава забезпечувала погашення 80% від суми фінансування, що дозволяло агровиробникам отримувати доступ до кредитів без твердого забезпечення, а банкам — мати гарантії відшкодування коштів. [17]

Банки також продовжували кредитувати бізнес у рамках власних корпоративних програм та партнерств з міжнародними фінансовими установами. Наприклад, Кредобанк реалізував програму з розподілу кредитних ризиків від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), що дозволило активніше фінансувати бізнес без створення додаткових ризиків, пов'язаних із війною.

Основними отримувачами корпоративних кредитів у 2022 році стали агросектор та харчова промисловість, які належать до критичної інфраструктури та забезпечують продовольчу безпеку. Приватбанк, наприклад, у 2022 році видав кредити агросектору на 48%, торгівлі — на 30%, промисловості та транспорту — на 15%, медицини та HoReCa — на 2%, а решті галузей — на 5%.

Банківське кредитування не проводилося в тимчасово окупованих областях та в зонах, розташованих на відстані менше 100 кілометрів від активних бойових дій. Забезпечення кредитів заставами з цих зон не приймалося. Для мінімізації ризиків клієнти змінювали структуру забезпечення, використовуючи майно з безпечних регіонів, депонування відсотків за кредитом на спеціальних рахунках, а також державні гарантії та додаткові поруки [17].

У 2022 році більшість кредитів надавалася для поповнення оборотних коштів, тоді як інвестиційні кредити майже не видавалися. Попит на інвестиційне фінансування залежатиме від можливості бізнесу прогнозувати свою діяльність на довгострокову перспективу.

Ці тенденції демонструють, що розвиток кредитного рейтингу в контексті цифровізації банківських послуг вимагає інтеграції новітніх технологій для оптимізації кредитних процесів, підвищення кібербезпеки та забезпечення стабільності фінансових установ.

Найближчим часом фінансисти не очікують різкої зміни напрямку у корпоративному кредитуванні, проте прогнозують активніший розвиток лізингу у 2023 році. До закінчення війни важко говорити про відновлення довготривалого фінансування з інвестиційними ознаками. Торгівля та сільське господарство залишаться основними драйверами кредитного ринку. Зокрема, лізинг стає все більш популярним способом фінансування покупок техніки та транспорту, оскільки це більш комфортно для кредиторів та позичальників.

Військовий конфлікт значно вплинув на структуру корпоративного кредитування. Найбільше фінансування отримували галузі, які швидше відновлюються: енергетика, логістика, сільське господарство та переробка сільськогосподарської продукції. Попит на інвестиційні кредити зростатиме поступово у 2024—2025 роках разом із відновленням економіки [3].

Державні кредитні програми відіграють важливу роль у підтримці бізнесу, але банки стикаються з викликами у їх реалізації, такими як затримки з виплатами та невідповідність компенсаційних ставок ринковим умовам.

Водночас, уряд планує переглянути умови цих програм, зокрема відмовитися від кредитування під 0% та перейти до компенсації ставок лише за фактом нарахувань.

Вартість корпоративних кредитів не зменшиться до суттєвих змін у грошово-кредитній політиці Нацбанку та зниження облікової ставки. Навпаки, можливе подорожчання кредитів на 1–3% річних через підвищення вимог до обов'язкових резервів. Наразі середня ставка за банківськими програмами очікується на рівні 27–29%, а максимальна може перевищити 30%. Дешевші кредити залишаться доступними лише в рамках державних програм.

Банки також розраховують на розширення кредитування за партнерськими проектами з іноземними фінансовими установами. Зокрема, Укргазбанк готує нові програми у співпраці з німецьким держбанком розвитку KfW, а Кредобанк активніше фінансує клієнтів завдяки кредитним гарантіям від ЄБРР та Європейської комісії. Максимальна активізація іноземних кредитних програм очікується після завершення війни, з використанням механізмів компенсації ринкових ставок та інших інструментів, таких як грантове фінансування та лізинг [3].

Загалом, перспективи розвитку кредитного рейтингу в контексті цифровізації банківських послуг виглядають оптимістично. Цифрові технології дозволяють банкам оптимізувати кредитні процеси, підвищити кібербезпеку та забезпечити стабільність фінансових установ, що сприяє покращенню кредитних рейтингів та зростанню корпоративного кредитування.

ВИСНОВКИ

Розглядаючи кредитний рейтинг як інструмент оцінки кредитоспроможності позичальника, було проведено всебічне дослідження, яке включало аналіз теоретично-методичних основ, вивчення практик ПриватБанку, та розробку оптимізаційних пропозицій. Завдяки цьому, ми отримали наступні результати:

1. Історія розвитку кредитних рейтингів, що розпочалася в середині XIX століття, демонструє їх значне значення для світових фінансових систем. Засновані як інструменти для більш ефективного управління інвестиційними ризиками, кредитні рейтинги відіграли важливу роль у формуванні ринкової довіри та забезпеченні стабільності капіталу. Їх розвиток інтенсифікувався з появою глобалізації та необхідності стандартизації оцінок кредитоспроможності на міжнародному рівні. Важливими віхами у розвитку рейтингових агентств стали заснування Standard & Poor's та Moody's, які внесли значний вклад у методологію оцінки фінансових інструментів і розширення спектру аналізованих ризиків. Їх рейтингові системи стали фундаментом для регулювання та оцінки ринку капіталів, сприяючи розумінню та доступності кредитних продуктів для широкого кола інвесторів. З розвитком інформаційних технологій і збільшенням обсягу фінансових транзакцій міжнародні рейтингові агентства адаптували свої методи до нових викликів, посилюючи точність та актуальність своїх оцінок. Це сприяло більшій прозорості на ринках і зменшенню інформаційного бар'єру між кредиторами і позичальниками. Український досвід інтеграції у міжнародний рейтинговий простір, починаючи з 2005 року, підкреслює важливість гармонізації національних стандартів з міжнародними практиками. Введення національних рейтингових шкал Moody's та Fitch у 2006 році відіграло ключову роль у забезпеченні якості кредитних оцінок і зміцненні фінансової стабільності в Україні.

2. Теоретичні обговорення кредитного рейтингу підкреслюють його критичну роль у визначенні кредитоспроможності позичальників, що відіграє основну роль в банківській системі та фінансових ринках. Кредитний рейтинг не тільки впливає на умови кредитування, але й значною мірою визначає вартість капіталу для позичальників, оскільки вищі рейтинги знижують ризик і, відповідно, вартість запозичень. З точки зору банків, адекватна оцінка кредитного рейтингу є необхідною для управління ризиками та підтримки фінансової стабільності. Основне значення кредитного рейтингу полягає в його спроможності надати швидку та об'єктивну оцінку платоспроможності позичальника, що сприяє зменшенню інформаційної асиметрії між кредиторами та позичальниками. Це особливо актуально в умовах фінансової невизначеності та волатильності ринків. Дослідження показують, що кредитні рейтинги можуть впливати на ринкове сприйняття компаній та їхні акції, оскільки інвестори вважають ці рейтинги важливим індикатором фінансової надійності та кредитної якості. Високий кредитний рейтинг може підвищити інвестиційну привабливість компанії, тоді як низький рейтинг може обмежити її доступ до зовнішніх джерел фінансування. У контексті України, важливість правильної оцінки кредитного рейтингу підкреслюється проблемою високого рівня непрацюючих кредитів, що вимагає від фінансових установ більш ретельного аналізу кредитоспроможності перед наданням позик. Оцінка кредитного рейтингу в цьому контексті виступає як засіб мінімізації потенційних втрат від неповернення кредитів.

3. Оцінка кредитоспроможності позичальника є ключовою процедурою в банківській практиці, що дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити фінансову стабільність. Серед основних методів оцінки використовуються як аналіз кредитної історії, так і фінансовий аналіз позичальника, включаючи аналіз коефіцієнтів ліквідності, рентабельності та заборгованості. Важливим є також розгляд соціально-економічних умов та особистих характеристик позичальника, що включають доходи, регулярні витрати, та загальний фінансовий стан. Адекватна оцінка цих параметрів дозволяє банкам приймати

обґрунтовані рішення щодо видачі кредитів, зменшувати ймовірність невиклат та підтримувати високий рівень кредитного портфеля.

4. Фінансово-економічний аналіз ПАТ "ПриватБанк" показує стабільне зростання та розвиток, незважаючи на виклики від пандемії та воєнних дій. За період 2019-2022 років банк значно розширив свою діяльність, відкривши численні нові філії та вдосконалюючи свої онлайн-сервіси. ПриватБанк активно розвивав послуги для малих та середніх підприємств і утримував лідерство на ринку завдяки високій частці депозитів та ефективному управлінню кредитними ризиками. Завдяки стратегічній орієнтації на якісні кредити і розширенню своїх послуг, банк продемонстрував зростання прибутку та активів, що підтверджує його спроможність ефективно адаптуватися до мінливих умов ринку.

5. Фінансово-економічний аналіз ПАТ "ПриватБанк" показує стабільне зростання та розвиток, незважаючи на виклики від пандемії та воєнних дій. За період 2019-2022 років банк значно розширив свою діяльність, відкривши численні нові філії та вдосконалюючи свої онлайн-сервіси. ПриватБанк активно розвивав послуги для малих та середніх підприємств і утримував лідерство на ринку завдяки високій частці депозитів та ефективному управлінню кредитними ризиками. Завдяки стратегічній орієнтації на якісні кредити і розширенню своїх послуг, банк продемонстрував зростання прибутку та активів, що підтверджує його спроможність ефективно адаптуватися до мінливих умов ринку.

6. ПриватБанк застосовує комплексні методики оцінки кредитного рейтингу, що дозволяє йому ретельно аналізувати кредитоспроможність клієнтів перед прийняттям рішень про кредитування. Ці методики забезпечують глибокий аналіз фінансового стану, бізнес-моделі клієнта та його платіжної історії, що впливає на рівень ризику і визначає умови кредитування. Банк враховує не тільки фінансові показники, а й галузеві особливості, екологічний вплив та інші критичні аспекти, що можуть вплинути на кредитний ризик. Застосування цих методик дозволяє

ПриватБанку ефективно управляти своїм портфелем ризиків, підтримувати фінансову стабільність і водночас надавати кредити, виходячи з реальних потреб і можливостей клієнтів.

7. В умовах економічних викликів, таких як пандемія та військовий стан, АТ КБ "ПриватБанк" потребує вдосконалення методик оцінки кредитного рейтингу для ефективного управління кредитним портфелем. Запропоновані стратегії включають регулярний аналіз валютних коливань, розробку фінансових прогнозів, використання фінансових похідних для зниження валютних ризиків та постійний моніторинг економічної ситуації. Розширення типів кредитних продуктів і географічна диверсифікація також допоможуть зменшити ризики. Реінтеграція концепції "bad bank" дозволить відокремити проблемні активи, покращуючи фінансову стабільність банку та зміцнюючи довіру клієнтів. Ці заходи сприятимуть підвищенню прибутковості та забезпеченню довгострокової стабільності банку.

8. Цифровізація банківських послуг зумовила значні трансформації у підходах до оцінки кредитного рейтингу, підвищуючи точність і швидкість кредитних рішень. Впровадження передових технологій, таких як штучний інтелект та машинне навчання, дозволяє банкам використовувати глибокий аналіз даних для зменшення ризиків і покращення якості кредитних портфелів. Цифрові платформи і мобільні додатки збільшують доступність і зручність банківських послуг, що сприяє зростанню лояльності клієнтів та ефективності обслуговування. Однак, посилення кібербезпеки та захисту даних стає ключовим аспектом у запобіганні потенційним загрозам в цифрову епоху. Враховуючи ці тенденції, цифровізація відкриває нові можливості для оптимізації кредитного рейтингу, забезпечуючи банкам переваги на конкурентному ринку.

Ця робота не тільки підкреслила значимість кредитного рейтингу в сучасному банківському управлінні, але й визначила ключові напрямки для подальшого розвитку і вдосконалення інструментів оцінки в контексті зростаючих вимог ринку та технологічного прогресу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверкина М.Ф., Октисюк Є.В. Моделювання кредитоспроможності клієнт. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 39. С. 267-272
2. Аржевітін С. М., Остапишин Т. П. *Кредитний менеджмент у банку: підручник*. Київ: КНЕУ. 2017. 499 с.
3. Базілінська , О. Теоретичні аспекти реалізації кредитних послуг в умовах розвитку цифрової економіки. *Економіка та суспільство*, (60). 2024 <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-12> (дата звернення 15.04.2024)
4. Балицька М., Паржицька М. Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб банками України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 3. С. 36-42.
5. Бланк И. А. *Словарь-справочник финансового менеджера*. Киев : Ника-Центр, 1998. 480 с
6. Бондаренко А.Ф., Моїсеєнко М.А., Гордієнко В.П., Дутченко О.О. Оцінка кредитоспроможності позичальника комерційного банку. *Вісник СумДУ. Серія Економіка*. 2019. №4. С. 93-100
7. Вдовенко Л. О. Економічна сутність та значення кредитоспроможності підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2012. №1. С. 108-110.
8. Виговський В. Г. Визначення кредитоспроможності в економічній літературі: оцінка підходів. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2013. №2 (64). С. 206-212.
9. Вовчак О., Меда Н. Модернізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банків. *Вісник Національного банку України*. 2013. №12. С. 11-15.
10. Гербич Л., Нетребчук Л. Кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств. *Вісник КНТЕУ*. 2020. №5. С. 88-101

11. Головка О. Г., Губарєв О. О., Пономарьова А. Ю. Удосконалення управління кредитоспроможністю підприємств. *Modern Economics*. 2020. № 21. С. 52-58.
12. Другова О.С., Клепікова С.В., Романів В.В. Оцінка кредитного ризику у фінансовій діяльності банку. *Гроші, фінанси та кредит*. 2021. № 63. С. 118–123.
13. Затворницький К. С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. *Фінансовий простір*. 2018. № 4. С. 99-106.
14. Зінченко О. А., Святенко С. В., Марчукова В. С. Узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності категорії «кредитоспроможність». *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2013. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_1_23 (дата звернення 15.04.2024)
15. Ільчук В., Шпомер Т. Проблеми розвитку інституційної складової інфраструктурного забезпечення функціонування кредитного ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 3(27). С. 176–189.
16. Коваленко В.В. Діагностика кредитного ризику та його вплив на кредитну активність банків України. *Фінанси України*. 2018. № 2(243). С. 83–96.
17. Крихівська Н., Данилюк-Черних І., Тришак Л., Орищин Т., Ромашко О. Оцінювання ефективності діяльності банківських установ за методикою PRREL. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 6(41). С. 56–65.
18. Кузьменко Д. Теоретичні підходи до визначення кредитоспроможності позичальника: аналіз проблемних питань. *Ринок цінних паперів України*. 2010. №11-12. С. 35-40.
19. Лагутін В. Д. Кредитування : теорія і практика : навч. посібник. 2012.
20. Ларіонова К. І. Аналіз сучасного стану кредитного ринку України в умовах невизначеності. *Вісник Хмельницького національного університету*.

2022. №4. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10802/1/39%5B1%5D.pdf> (дата звернення 15.04.2024)

21. Погрішук Г. Б., Волощук Р. Є. Кредитоспроможність позичальника: зміст і критерії оцінки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17(1). С. 190-204.

22. Прасолова С. П. *Кредитування і контроль: навч. посіб.* Київ: Ліра-К. 2018. 202 с.

23. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: положення, затверджене постановою Правління НБУ від 25.01.2012 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>. (дата звернення 15.04.2024)

24. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення 15.04.2024)

25. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> (дата звернення 15.04.2024)

26. Прянишникова М. В. Узагальнення підходів до трактування сутності поняття «кредитоспроможність». *Наукові праці НДФІ*. 2019. Вип. 2. С. 67-75.

27. Рудченко І. В. Кредитоспроможність позичальника як критерій формування кредитних відноси. 2008.

28. Black J., Hashimzade N., Myles G. *Oxford dictionary of Economics*. New York: Oxford university press, 2012. 471 p.

29. Caplinska A., Tvaronavicienè M. Creditworthiness place in credit theory and methods of its evaluation. *Entrepreneurship and sustainability issues*. 2020. Vol. 7. №. 3. Pp. 2542-2555.

30. Gup B. E. *Banking and financial institutions: a guide for directors, investors, and counterparties*. Hoboken, N.J. : Wiley, 2011. 364 p.

31. Gorgijevska A., Gjorgieva-Trajkovska O. Qualitative and quantitative analysis of creditworthiness of the companies. *Journal of Economics*. 2019. Vol. 4. No. 1. Pp. 18-26.
32. Caplinska A., Tvaronavicienè M. Creditworthiness place in credit theory and methods of its evaluation. *Entrepreneurship and sustainability issues*. 2020. Vol. 7. №. 3. Pp. 2542-2555.
33. Звіт про фінансову стабільність. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden2022-roku/> (дата звернення 15.04.2024)
34. Консолідований річний звіт АТ КБ «Приватбанк» за 2021 р URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення 15.04.2024)
35. Консолідований річний звіт АТ КБ «Приватбанк» за 2022 р URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення 15.04.2024)
36. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення 15.04.2024)
37. Кредити АТ КБ «ПриватБанк» URL: <https://privatbank.ua/search/str?search=КРЕДИТИ>
38. «Доступні кредити 5-7-9%». Державна програма. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення 15.04.2024)
39. Оновлено рейтинги АТ КБ «ПРИВАТБАНК» URL: https://standard-rating.biz/products_contract/rl_privatbank_onovleno-reitingi-at-kb-privatbank9/ (дата звернення 15.04.2024)
40. 27% річних і вище: як банки кредитуватимуть великий та малий бізнес у 2023 році URL: <https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/27-godovyh-i-vyshe-kak-banki-budut-kreditovat-bolshoy-i-malyy-biznes-v-2023-godu/> (дата звернення 15.04.2024)
41. Положення про кредитну політику ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» URL: <https://static.privatbank.ua/files/credit-politic-ua.pdf> (дата звернення 15.04.2024)

42. Зайцева І. Ю., Малишко Н. В., Палій О. В. Управління проблемними кредитами банків. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2019. No 68. С. 199-207.

43. Рухмаль О. В., Павленко Л. Д., Тарасенко Я. Ю. Проблемні кредити: сутність та причини виникнення в сучасних умовах. *Modern Economics*. 2021. No 27(2021). С. 61-69. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V27\(2021\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-08). (дата звернення: 21.05.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Структура кредитів АТ КБ «ПриватБанк» у 2019-2022 рр.

Вид економічної діяльності	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Кредити юридичним особам	7,52%	8,32%	5,31%	6,56%
Кредити фізичним особам – кредитні картки	62,47%	61,34%	58,86%	57,25%
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	13,81%	14,45%	12,80%	4,81%
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	4,99%	5,29%	6,94%	4,77%
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	0,30%	0,05%	0,51%	0,4%
Кредити фізичним особам – інші кредити	0,60%	0,19%	0,11%	0,03%
Кредити МСП	10,30%	10,36%	15,46%	26,18%
Усього	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Джерело: [39]

Додаток Б**Таблиця Б.1 – Аналіз доходів та витрат АТ КБ «Приватбанк»**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Співвідношення 2022 р. до 2019 р.
Процентні доходи	33841	33563	35857	43686	129,1%
Чистий процентний дохід	19667	21961	29324	39918	203,0%
Комісійні доходи	24575	27649	35057	32945	134,1%
Чистий комісійний дохід	18189	18761	23217	13973	76,8%
Процентні витрати	14095	12266	6533	3768	26,7%
Комісійні витрати	6386	8688	11840	12505	195,8%
Адміністративні та інші операційні витрати	6576	6315	6395	7158	108,9%

Джерело: [39]

Додаток В

Таблиця В.1 – Окремі балансові показники АТ КБ «ПРИВАТБАНК»,
млн грн, %, п.п.

Показники	01.01.2024		01.01.2023		Темп зростання, %
	млн грн	%	млн грн	%	
Кошти клієнтів:	549 687	80,24%	464 872	84,56%	18,24%
- кошти фізичних осіб	391 514	57,15%	333 937	60,74%	17,24%
- кошти юридичних осіб	157 329	22,97%	130 327	23,71%	20,72%
Зобов'язання всього	601 769	87,84%	491 895	89,48%	22,34%
Статутний капітал	206 060	30,08%	206 060	37,48%	0,00%
Власний капітал банку	83 294	12,16%	57 843	10,52%	44,00%
Грошові кошти та їх еквіваленти	79 648	11,63%	40 567	7,38%	96,34%
Кредити та аванси банкам	75 061	10,96%	60 234	10,96%	24,62%
Кредити та аванси клієнтам	95 638	13,96%	71 416	12,99%	33,92%
Інвестиційні цінні папери	305 299	44,57%	244 192	44,42%	25,02%
Активи всього	685 063	100,00%	549 739	100,00%	24,62%

Джерело: дані НБУ